

University of Groningen

Reizen voor ambities? Onderzoek naar de rol van openbaar vervoer bij de keuze van vervolgonderwijs in Fryslân

Haartsen, Tialda; Harkink, M.I.; van der Veen, Ija; Rosegaar, Marlous

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version

Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:
2015

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):

Haartsen, T., Harkink, M. I., van der Veen, L., & Rosegaar, M. (2015). *Reizen voor ambities? Onderzoek naar de rol van openbaar vervoer bij de keuze van vervolgonderwijs in Fryslân*. Bureau PAU.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

Reizen voor ambities?

Onderzoek naar de rol van
openbaar vervoer bij de keuze
van vervolgonderwijs in Fryslân

Bureau PAU i.s.m. RUG
Uitgevoerd in opdracht van
Provincie Fryslân, afdeling Stêd en Plattelân

Ilja van der Veen
Marieke Harkink
Tialda Haartsen
Marlous Rosegaar

Datum 06-11-2015
Kenmerk 150213-410

Inhoudsopgave

Samenvatting	3
H1 Inleiding en aanpak	5
1.1 Aanleiding	5
1.2 Onderzoeksvraag	5
1.3 Aanpak	6
1.3.1 Dataverwerving en analyse	6
1.3.2 Enquête	8
1.3.3 Diepte-interviews	9
1.3.4 Deskresearch	9
H2 Onderzoeksresultaten	10
2.1 Analyse van onderwijsgegevens	10
Onderzoeksvraag 1: Vergelijking Fryslân met Nederland	10
Onderzoeksvraag 2: Vergelijking Friese stad en platteland	13
Onderzoeksvraag 3: Vergelijking regio's met verschillend OV aanbod	19
2.2 Verklaringen	22
Onderzoeksvraag 4: Rol van OV bij schoolkeuze	22
Onderzoeksvraag 5: Motivering schoolkeuze	29
H3 Resultaten in bredere context	36
Onderzoeksvraag 6: Bevolkingsdaling en ontgroening	36
3.1 Demografische krimp en leerlingendaling	37
3.2 Inspelen op krimp in voortgezet onderwijs	39
3.3 Technische ontwikkelingen en toepassingen	41
3.4 Sociaal-economische ontwikkeling van het platteland	43
H4 Beleidsopgaven en oplossingsrichtingen	44
Bijlagen	47

Samenvatting

De provincie Fryslân wil graag weten wat de rol is van openbaar vervoer (OV) op het Friese platteland bij de keuze van middelbaar onderwijs in Fryslân. Bureau PAU en RUG hebben middels databewerking, een enquête, diepte-interviews en deskresearch inzicht verkregen in het niveau van het gevolgde voortgezet onderwijs (VO) in Fryslân en de invloed van openbaar vervoer daarop.

Samengevat hebben we de volgende antwoorden gevonden:

1. In Fryslân is vaker dan landelijk sprake van een lager niveau van de gekozen opleiding in het voortgezet onderwijs t.o.v. het basisschooladvies.
2. Op het platteland van Fryslân wordt gemiddeld *vaker* een lager voortgezet onderwijs niveau t.o.v. de citotoets gevolgd dan in het stedelijk gebied van Fryslân.
3. Verschillen in het gevolgde middelbaar onderwijsniveau vertonen *geen* (causaal) verband met het OV aanbod.
4. Het openbaar vervoer maakt ondergeschikt onderdeel uit van de motivering voor schoolkeuze van ouders wiens kinderen een lager onderwijsniveau volgen dan het cito-advies. De meeste middelbare scholieren gaan op de fiets (of op de brommer of te voet) naar school, ook als ze grotere afstanden moeten overbruggen. Naarmate de afstand tot de school groter wordt, neemt het belang van OV wel toe in de motivering voor de schoolkeuze (maar het blijft ondergeschikt aan andere motieven).
5. Ouders geven aan dat de kwaliteit van de school, de opleidingsrichting, een goede en veilige fietsverbinding en de omvang van de school de belangrijkste motieven zijn voor de schoolkeuze. Daarnaast blijkt dat de persoonlijke situatie van het kind een zeer belangrijke motivering voor de keuze voor een lager niveau dan het schooladvies. Hierbij gaat het om het kiezen van een school die bij het karakter en het doen en laten van het kind past.
6. Ontwikkelingen als bevolkingsdaling en ontgroening, en dientengevolge mogelijk sluiting van kleinere locaties voor voortgezet onderwijs in de regio, zijn op dit moment nog niet van invloed op de middelbare schoolkeuze.

Enkele respondenten van de enquête en de interviews maakten opmerkingen over de kwaliteit van het OV in relatie tot schoolbezoek, zoals bijvoorbeeld bustijden die niet altijd aansluiten bij schooltijden, de afstand naar de bushaltes is voor sommigen groot, of onvoldoende continuïteit van een bus- of treinlijn tijdens de meerjarige schoolperiode. De respondenten gaven aan dat dit nu nog niet tot problemen leidt voor het bereiken van school.

Een groot nadeel van het huidige OV dat zowel uit de enquête als uit alle interviews komt, is de prijs: ouders vinden het OV (veel) te duur, zeker als hun kind ook nog te maken krijgt met onrendabele aansluitingen.

Deze opmerkingen kunnen aanknopingspunten vormen voor het inspelen op veranderingen in de toekomst.

De verwachting is dat sommige locaties van het voortgezet onderwijs in Fryslân op korte termijn wel onder druk komen te staan. In het komende decennium zal de omvang van de jongste leeftijdscohorten flink afnemen. Sluiting van kleinere locaties voor voortgezet onderwijs in de regio zijn dan eventueel -naast andere oplossingen- aan de orde. Plattelandsleerlingen zullen daardoor grotere afstanden moeten overbruggen.

Bij het inspelen op deze toekomstige ontwikkelingen, is een combinatie van oplossingen het meest effectief. De oplossingsrichtingen die nu in zicht zijn, hebben betrekking op

- a) 'OV op maat',
- b) technologische toepassingen zoals de elektrische fiets
- c) nieuwe samenwerkingsvormen in het onderwijs.

In de ijle structuur van het Friese platteland kan een integrale aanpak tot succes leiden, waar een sectorale aanpak onvoldoende oplevert. Dit sluit goed aan bij de op te stellen provinciale omgevingsvisie, waarin integratie van provinciale beleidsvisies en van uitvoering centraal staat.

- a) De opgave is om nieuwe vormen van “vervoer voor leerlingen op maat” te ontwikkelen, die voldoende flexibel zijn om duurzaam met de leerlingaantallen en schoolontwikkelingen mee te bewegen. Investeren in het openbaar vervoersnet in de huidige vorm zal waarschijnlijk niet de meeste efficiënte en ook niet de meest goedkope oplossing zijn. Juist omdat het potentiële gebruik van OV door scholieren heel concreet is in te schatten (namelijk het aantal leerlingen dat van woonplaats x naar vestigingslocatie y wil), moet het mogelijk zijn om kleinschalig vraagafhankelijk leerlingenvervoer op te zetten. Hierbij kan ook gedacht worden aan carpoolen waarbij de ouders het vervoer zelf organiseren en daarbij gefaciliteerd worden door de school.
- b) Technische ontwikkelingen zoals de elektrische fiets en digitale informatie-uitwisseling tussen school en leerling kunnen toekomstige knelpunten mogelijk verzachten. Investeren in (e-bike vriendelijke) fietspaden en goed internet op het platteland zullen daarom van nut zijn. Een adequaat en flexibel OV-aanbod tussen “huis en school” zal met name in de winter een welkome aanvulling blijven.
- c) Het voortgezet onderwijs in Fryslân en ook elders experimenteert met “procesbegeleiders krimp”, regionale samenwerking om locatie-opheffing te voorkomen, maar ook ruimtelijke concentratie van schoolniveaus om kwaliteit te behouden, en samenwerking om doorstroom tussen locaties en niveau te versoepelen.

H1 | Inleiding en aanpak

1.1 Aanleiding

De Dorpenmonitor 2013 constateert dat leerlingen in het basisonderwijs op het platteland iets beter presteren dan leerlingen in de stad, maar dat de jongeren van het platteland (vooral uit de kleine afgelegen dorpen) in het voortgezet onderwijs een lagere opleiding volgen dan stedelijke jongeren. De lange afstanden op het platteland worden als een mogelijke verklaring genoemd. In de Dorpenmonitor wordt Fryslân specifiek genoemd.

1.2 Onderzoeksvraag

De provincie Fryslân heeft bij vaststelling van de notitie “Verbetering vervoer in het landelijk gebied” besloten de uitkomsten van de Dorpenmonitor nader te verkennen.

De opdracht betreft onderzoek naar een mogelijk verband tussen het niveau van de gekozen opleiding in het voortgezet onderwijs door jongeren van het Friese platteland en de beschikbaarheid van het openbaar vervoer op het Friese platteland.

(uit Offerteverzoek met kenmerk 01190673, d.d. 21 januari 2015).

De volgende onderzoeksvragen zijn daarbij gefomuleerd:

1. Is er in Fryslân vaker sprake van een lager niveau van de gekozen opleiding in het voortgezet onderwijs t.o.v. het basisschooladvies dan landelijk?
2. Is er op het platteland van Fryslân vaker sprake van een lager niveau van de gekozen opleiding in het voortgezet onderwijs t.o.v. het basisschooladvies dan in het stedelijk gebied?
3. Is er daarbij een verschil tussen gebieden met een verschillend OV aanbod?
4. Maakt het openbaar vervoer onderdeel uit van de motivering voor de middelbare schoolkeuze van ouders van kinderen die een lager niveau volgen dan het cito-advies, en zo ja, welke kenmerken van het openbaar

vervoer (afstand tot, kosten, frequentie, etc.) zijn daarvoor verantwoordelijk?¹

5. Welke motivering geven ouders van kinderen die een lager niveau volgen dan het cito-advies voor de keuze van de middelbare school?
6. Zouden ontwikkelingen als bevolkingsdaling en ontgroening, en dientengevolge mogelijk sluiting van kleinere locaties voor voortgezet onderwijs in de regio, van invloed kunnen zijn op schoolkeuze, en zo ja, welke rol speelt het OV-aanbod daar volgens u in?

1.3 Aanpak

Voor het beantwoorden van de onderzoeksvragen hebben Bureau PAU en de RUG diverse onderzoeksmethoden gehanteerd: op ons verzoek heeft Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO) de door hen verzamelde registratiegegevens (de zogenaamde onderwijsnummergegevens) bewerkt en geaggregeerd aan ons gestuurd waardoor wij die (ruimtelijk) konden analyseren, we hebben een enquête en diepte-interviews gehouden en deskresearch verricht. In de gehele aanpak is het Speciaal Onderwijs (dat zich richt op extra ondersteuningsbehoefte op diverse vlakken) buiten beschouwing gelaten, kleine geïntegreerde onderdelen van Speciaal Onderwijs binnen een onderzochte school daargelaten.²

1.3.1 Dataverwerving en analyse

De eerste drie onderzoeksvragen hebben betrekking op analyse van bestaande data. We hebben actuele verschillen tussen Fryslân en Nederland, tussen stad en platteland en binnen Fryslân onderzocht.

Om te onderzoeken in hoeverre de potentie van een leerling gehinderd wordt door factoren zoals bijvoorbeeld onvoldoende OV, hebben wij voor Friese leerlingen de potentie in het laatste leerjaar (groep 8) van het Primair Onderwijs (PO) vergeleken met het onderwijsniveau in het 3e leerjaar van het Voortgezet Onderwijs (VO).

De potentie van leerlingen in groep 8 van het PO kan worden afgemeten aan de hand van de (cito) eindtoets of het schooladvies. Voor dit onderzoek hebben wij er voor gekozen om onderwijsprestaties ten opzichte van de cito eindtoets te

¹ We hebben de oorspronkelijke volgorde van onderzoeksvraag 4 en 5 omgedraaid, omdat het onderzoek zich in eerste instantie richt op de rol van het OV op de schoolkeuze en dan op andere factoren.

² De invoering van passend onderwijs op 1 augustus 2014 heeft geen invloed gehad op dit onderzoek, omdat een leerling cohort t/m schooljaar 2013/2014 is onderzocht.

gebruiken³. De score van de eindtoets is objectief en daardoor makkelijker vergelijkbaar met andere regio's in Nederland.

Om te onderzoeken of leerlingen inderdaad dat onderwijsniveau volgen en om op- en afstromen ná de brugklas in beeld te hebben, is het relevant om een cohort over meerdere leerjaren te volgen.

Meestal wordt een vergelijking gemaakt tussen groep 8 van het PO met het 3^e leerjaar van het VO⁴. Stroomgegevens van leerjaar 8 van het PO naar 3e jaar VO zijn niet openbaar. Daarom hebben we, middels een gericht verzoek door de provincie Fryslân hiertoe, de Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO) van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap de benodigde databestanden laten verzamelen en bewerken.

DUO heeft een geanonimiseerd bestand samengesteld van het cohort dat in 2010/2011 in groep 8 van het PO zat. Deze zijn gevolgd tot en met het 3^e leerjaar VO in 2013/2014. Dit is het meest recente cohort waarvoor bovendien onderwijsniveaus voor het 4^e leerjaar (dat zij in 2014/2015 volgden) beschikbaar zijn. Een vergelijking tussen onderwijsniveaus in het 3^e en 4^e VO is interessant omdat hieruit de mogelijk rol van een langere reisafstand op de schoolkeuze kan blijken. Voor 4^e klassers in het VO is vaker een langere reisafstand aan de orde dan voor 3^e klassers, omdat er minder schoolaanbod is voor de bovenbouw dan voor de onderbouw.

De provincie Fryslân heeft de anonieme gegevens voor Fryslân op kaart gezet aan de hand van de 4-cijferige postcodes en het OV-aanbod ten behoeve van de regionaal ruimtelijke analyse.

De resultaten staan beschreven in de eerste paragraaf van in hoofdstuk 2.

³ Het schooladvies wordt vaak breed geformuleerd (bijv. van VMBO- tl t/m VWO) en is gebaseerd op meerdere indicaties (volgens de Friese Plaatsingswijzer al vanaf groep 6, dus over meerdere jaren en een breed scala van indicatoren), maar kan subjectieve elementen bevatten die vergelijken minder goed mogelijk maakt.

⁴ Dit gebeurt om meerdere redenen:

- a. Het schooladvies wordt - tot nu toe - vaak breed geformuleerd (bijvoorbeeld advies "vmbo-tl - vwo"). De Onderwijsinspectie gaat in veel onderzoeken bij de beoordeling van VO scholen in de regel van het hoogste advies uit, dus een havo/vwo-advies wordt vwo-advies.
- b. Verschil in inrichting van brugklassen in het VO, zoals bijvoorbeeld een tweejarige havo/vwo brugklas of "dakpanklassen" of kleinere scholen die alleen de onderbouw voor havo/VWO aanbieden zodat de leerling de bovenbouw in een grotere plaats elders moet volgen).
- c. Per VO-school kan het beleid voor op- of afstroom ook verschillen en ook kan het beleid in de tijd wisselen.

1.3.2 Enquête

Om de uitkomsten van de eerste drie onderzoeksvragen te verklaren, hebben wij in mei / juni 2015 een enquête gehouden onder de ouders van de middelbare scholieren, waarin we hen vragen naar de rol van OV en van andere factoren bij de keuze van (het niveau van) middelbaar onderwijs.

De vragenlijst van de enquête is in bijlage 1 weergegeven. Het bevat een combinatie van gesloten vragen, vragen met meerdere vooraf bepaalde antwoordopties en open vragen. Met behulp van de eerste twee typen vragen worden de patronen en verhoudingen geanalyseerd; de open vragen dienen om extra inzicht te krijgen in het hoe en waarom van deze patronen en verhoudingen. Voor de kwantitatieve analyses van de enquêteresultaten hebben wij SPSS gebruikt.

In overeenstemming met andere onderzoeken, hebben wij de potentie van basisschool leerlingen (groep 8 PO) vergeleken met het gevolgde onderwijsniveau in het 3e leerjaar van het VO, zoals ook in de vorige paragraaf al is toegelicht.

Hiervoor is het meest actuele cohort Friese middelbare scholieren gekozen dat in schooljaar 2014/2015 in het 3e leerjaar VO zit en in 2011/2012 een citotoets heeft gedaan. Dit cohort is dus een jaar jonger dan het cohort dat is gebruikt voor de regionaal ruimtelijke analyse in voorgaande paragraaf.

Van de 5988 Friese middelbare schoolleerlingen die in 2014/2015 in leerjaar 3 zaten, zijn er 4903 leerlingen (81,9%) die in het derde leerjaar hetzelfde of een hoger onderwijsniveau volgen dan de citotoets uitwees die ze in 2011/2012 hebben gedaan. De andere 1085 leerlingen blijken in het 3e leerjaar op een lager niveau onderwijs te volgen (dat is 18,1%).

De provincie Fryslân heeft ouders van deze 1085 leerlingen per brief (verstuurd via DUO want alleen zij hebben de persoonlijke gegevens) uitgenodigd om online een enquête in te vullen waarin we vragen naar mogelijke belemmeringen in onderwijsdoorstroom. In totaal hebben 237 ouders van deze middelbare scholieren deelgenomen aan de enquête. Dat is 21,8% van de in totaal 1085 aangeschreven ouders. Het is voldoende groot om gegronde uitspraken op te baseren. Een respons van 20 tot 25% is heel gebruikelijk in wetenschappelijk onderzoek waarin een schriftelijke of digitale enquête wordt verstuurd.

De uitkomsten van de enquête staan beschreven in paragraaf 2.2.

1.3.3 Diepte-interviews

In september 2015 zijn wij met 14 ouders/verzorgers en 6 kinderen uit hetzelfde gezin nader in gesprek gegaan om een meer complete indruk te krijgen van de onderliggende motivering voor de VO schoolkeuze.

De interviews met ouders en hun kind werden separaat uitgevoerd. Hiermee onderzochten we eventuele verschillen in beleving van de overgang van PO naar VO tussen ouders en de scholieren zelf.

In bijlage 2 staat de topiclijst met vragen voor de diepte-interviews weergegeven

Ongeveer de helft van de respondenten van de enquête had hun contactgegevens achtergelaten, omdat zij bereid waren mee te werken aan een diepte-interview. Alle 237 respondenten hebben hun 4cijferige postcode achtergelaten.

Voor de selectie uit de 237 enquête respondenten hebben wij gepoogd om een evenredige vertegenwoordiging te genereren, waarbij het eerste selectie criterium de bereidheid tot deelname was, het tweede criterium het woonachtig zijn in gebieden met mogelijke barrières voor het volgen van een hoog onderwijsniveau (de gebieden met matig OV, gebaseerd op de ruimtelijke analyse (zie paragraaf 1.3.1) en tenslotte zouden de interviews gelijk verdeeld worden naar op opleidingsniveau van de leerlingen.

In de praktijk bleek m.n. het tweede selectie criterium praktisch onhaalbaar, waarna besloten is een random trekking te genereren.

De bevindingen van de interviews staan ook beschreven in paragraaf 2.2.

1.3.4 Deskresearch

Achtergrondinformatie over onderwijsprestaties en schoolkeuzeadviezen, plattelandsproblematiek en krimp, daling van voorzieningen en nieuwe maatschappelijke trends, en cijfermatige ondersteuning hebben wij verzameld door middel van deskresearch. We hebben een quick scan uitgevoerd op een breed spectrum van CBS gegevens, onderzoeksrapporten, beleidsstukken van de provincie Fryslân en actuele online (trendvormende / opiniërende) informatie over krimp en oplossingen betrokken bij met name het formuleren van de context in hoofdstuk 3.

H2 | Onderzoeksresultaten

Dit hoofdstuk licht eerst (2.1) de resultaten van de data analyse toe, daarbij antwoord gevend op de onderzoeksvragen 1 t/m 3. Het tweede deel (2.2) geeft de resultaten van de enquête en diepte-interviews weer, in antwoord op de onderzoeksvragen 4 en 5.

2.1 Analyse van onderwijsgegevens

Onderzoeksvraag 1: Vergelijking Fryslân met Nederland

“Is er in Fryslân vaker sprake van een lager niveau van de gekozen opleiding in het voortgezet onderwijs t.o.v. het basisschooladvies dan landelijk?”

Uit de gegevensbewerking van DUO (zie onderstaande tabellen) blijkt dat leerlingen in Fryslân inderdaad significant vaker dan landelijk een lager niveau in het voortgezet onderwijs volgen t.o.v. hun schoolkeuzeadvies. Ook in andere perifeer gelegen provincies zoals Drenthe, Groningen, Zeeland en Limburg, volgen meer leerlingen dan gemiddeld in heel Nederland een lager VO niveau t.o.v. hun schoolkeuzeadvies.

Deze verschillen zijn te verklaren door:

- verschillen in citoscores: leerlingen op het Nederlandse platteland behalen gemiddeld betere cito eindscores dan stedelijke leerlingen (Dorpenmonitor, pag. 124);
- verschillen in basisschooladviezen (ook hiervoor geldt dat leerlingen op het platteland gemiddeld een hoger advies krijgen dan hun stedelijke leeftijdsgenoten (Dorpenmonitor 2013, pg. 125);
- het af- en opstroombeleid op VO scholen in Nederland.

Het blijkt uit te maken welk refentiepunt in de vergelijking wordt gehanteerd: de citoscore of het basisschooladvies (zie tabellen 1 en 2). Vergeleken met de potentie die uit de citotoets spreekt, valt het VO schoolniveau van bijna éénvijfde (19,4%) van de Friese leerlingen lager uit, maar vergeleken met het schoolkeuzeadvies is dat 17,4% van de scholieren.

Landelijk bestaat dit verschil ook wel, maar dan aanzienlijk kleiner (respectievelijk 14,8% en 14,6%).

In een aantal provincies (Utrecht, Zuid-Holland, Noord-Holland, Flevoland en Groningen) is het precies andersom: daar zijn meer leerlingen die een lager VO schoolniveau volgen t.o.v. het basisschooladvies dan t.o.v. de citoscore.

Tabel 1 Verband tussen citoscores en positie 3e leerjaar

	niet onder niveau cito in 3e leerjaar	onder niveau cito in 3e leerjaar	% onder cito
Elders ⁵	253	55	17,9%
Drenthe	2974	709	19,3%
Flevoland	2763	494	15,2%
Fryslân	4182	1007	19,4%
Gelderland	16446	2839	14,7%
Groningen	3683	818	18,2%
Limburg	7660	1627	17,5%
Noord-Brabant	19710	3307	14,4%
Noord-Holland	13503	1939	12,6%
Overijssel	8156	1700	17,2%
Utrecht	9367	1450	13,4%
Zeeland	2175	586	21,2%
Zuid-Holland	24514	3443	12,3%
Landelijk	115386	19974	14,8%

Tabel 2 Verband tussen schooladvies en positie 3e leerjaar

	niet onder niveau advies in 3e leerjaar	onder niveau advies in 3e leerjaar	% onder advies
Elders	262	46	14,9%
Drenthe	3012	671	18,2%
Flevoland	2650	607	18,6%
Fryslân	4284	905	17,4%
Gelderland	16821	2464	12,8%
Groningen	3640	861	19,1%
Limburg	7842	1445	15,6%
Noord-Brabant	20190	2827	12,3%
Noord-Holland	13350	2092	13,5%
Overijssel	8299	1557	15,8%
Utrecht	9189	1628	15,1%
Zeeland	2221	540	19,6%
Zuid-Holland	23871	4086	14,6%
Landelijk	115631	19729	14,6%

In het 4e leerjaar van het VO blijken Friese leerlingen nog iets vaker dan in de 3^e klas een lager onderwijsniveau te volgen vergeleken met het schoolkeuzeadvies.

Van de 4^e klassers blijkt 18,5% lager VO te volgen dan het schoolkeuzeadvies (in de 3^e klas was dat 17,4%).

Ten opzichte van de citoscore is het verschil tussen onder- en bovenbouw minder groot: in de 4^e klas volgt 19,9% een lager onderwijsniveau dan ingeschat en in de 3^e klas is dat 19,4%. Dit is meer dan gemiddeld voor Nederland:

⁵ "Elders": leerlingen in het buitenland of waarvan geen vaste woon- of verblijfplaats bekend is.

landelijk volgt maar 14,7% van de 4^e klassers een lager VO niveau. Dat percentage geldt voor zowel de vergelijking met citoscore als schoolkeuzeadvies. Dit duidt er op dat tussen het 3^e en 4^e leerjaar in het VO per saldo meer afstroom⁶ plaatsvindt in Fryslân dan landelijk. Dit lijkt de verwachting te bevestigen dat in de bovenbouw het geïndiceerde VO niveau minder goed bereikbaar is (in fysieke of figuurlijke zin). Uit de interviews blijkt echter dat de persoonlijke situatie van leerlingen (uit de 3^e klas van VO) hierbij vooral een rol speelt, en (overbrugging van) afstand minder.

Tabel 3 Verband tussen citoscores en positie 4e leerjaar

	niet onder niveau cito in 4e leerjaar	onder niveau cito in 4e leerjaar	% onder cito
Elders	275	33	10,7%
Drenthe	2964	719	19,5%
Flevoland	2800	457	14,0%
Fryslân	4154	1035	19,9%
Gelderland	16453	2832	14,7%
Groningen	3690	811	18,0%
Limburg	7641	1646	17,7%
Noord-Brabant	19738	3279	14,2%
Noord-Holland	13624	1818	11,8%
Overijssel	8050	1806	18,3%
Utrecht	9373	1444	13,3%
Zeeland	2166	595	21,6%
Zuid-Holland	24479	3478	12,4%
Landelijk	115407	19953	14,7%

Tabel 4 Verband tussen schooladvies en positie 4e leerjaar

	niet onder niveau advies in 4e leerjaar	onder niveau advies in 4e leerjaar	% onder advies
Elders	277	31	10,1%
Drenthe	2968	715	19,4%
Flevoland	2704	553	17,0%
Fryslân	4230	959	18,5%
Gelderland	16757	2528	13,1%
Groningen	3635	866	19,2%
Limburg	7812	1475	15,9%
Noord-Brabant	20174	2843	12,4%
Noord-Holland	13480	1962	12,7%
Overijssel	8152	1704	17,3%
Utrecht	9216	1601	14,8%
Zeeland	2221	540	19,6%
Zuid-Holland	23862	4095	14,6%
Landelijk	115488	19872	14,7%

⁶ Afstroom is het naar een lager niveau stromen na de brugklas en vindt dus binnen het VO plaats.

Onderzoeksvraag 2: Vergelijking Friese stad en platteland

“Is er op het platteland van Fryslân vaker sprake van een lager niveau van de gekozen opleiding in het voorgezet onderwijs t.o.v. het basisschooladvies dan in het stedelijk gebied?”

Bij de beantwoording van deze vraag is de afbakening van “stad” en “platteland” bepalend voor de uitkomsten:

- a) Uit de door DUO aanleverde gegevensbewerking blijkt het omgekeerde het geval te zijn: leerlingen die in stedelijke gemeenten wonen kiezen vaker voor een lager schoolniveau t.o.v. de citoscore dan leerlingen die in plattelandsgemeenten wonen.
- b) Uit een meer gedetailleerdere analyse van dezelfde onderwijsgegevens waarbij stedelijkheid op de schaal van 4-cijferige postcodegebieden in plaats van gemeenten is genomen, blijkt dat leerlingen op het platteland van Fryslân inderdaad vaker dan leerlingen in het stedelijk gebied kiezen voor een lager VO niveau dan het basisschooladvies.

Ad a. Stad-plattelandsvergelijking volgens DUO bewerking

Voor de beantwoording heeft DUO gegevens bewerkt voor “weinig stedelijke” en “niet stedelijke gebieden” (platteland) en “matig, sterk of zeer sterk stedelijke gebieden” o.b.v. een indeling op gemeenteniveau⁷. Door deze manier van gebiedsindeling hebben zeer rurale gebieden direct rond de stad een sterke invloed op het stedelijk gemiddelde.

De gegevensbewerking van DUO onderscheidt het schoolniveau in het 3^e en 4^e leerjaar t.o.v. citotoets en schooladvies.

Meest relevant voor dit onderzoek zijn de onderwijsprestaties van leerlingen in het 3^e leerjaar VO t.o.v. de citoscore (zie tabel 5 en 6).

In Fryslân volgt 20,8% van de 3^e klassers uit stedelijke gemeenten een lager VO niveau t.o.v. de citoscore, tegen 18,8% uit landelijke gemeenten. Dit beeld zien we ook in Flevoland en Drenthe terug. In alle andere provincies is het beeld precies andersom: in plattelandsgemeenten volgen meer leerlingen een lager VO schoolniveau dan in stedelijke gemeenten. Dit geldt ook voor het landelijk gemiddelde: 17,4% op het platteland tegenover 13,4% stedelijk. De verschillen in afstroom tussen stad en platteland blijken in dit onderzoek in Nederland groter (resp. 13,4 % versus 17,4%) dan in Fryslân (resp. 20,8% versus 18,8%).

⁷ Het gaat hier om de standaard indeling naar stedelijkheid van het CBS, die 5 categorieën onderscheidt op basis van de gemiddelde omgevingsadressendichtheid (oad) die berekend wordt aan de hand van het aantal adressen binnen een bepaalde straal.

Tabel 5 Verband tussen citoscores en positie 3e leerjaar van leerlingen woonachtig in matig, sterk of zeer sterk stedelijke gemeenten ("stad")

	niet onder niveau cito in 3e leerjaar	onder niveau cito in 3e leerjaar	% onder cito
Drenthe	522	148	22,1%
Flevoland	1946	369	15,9%
Fryslân	1216	319	20,8%
Gelderland	8508	1263	12,9%
Groningen	1312	219	14,3%
Limburg	3831	807	17,4%
Noord-Brabant	13072	2045	13,5%
Noord-Holland	11619	1599	12,1%
Overijssel	4649	840	15,3%
Utrecht	7434	1147	13,4%
Zeeland	573	109	16,0%
Zuid-Holland	21682	2913	11,8%
Landelijk	76364	11778	13,4%

Tabel 6 Verband tussen citoscores en positie 3e leerjaar van leerlingen woonachtig in weinig stedelijke en niet stedelijke gemeenten ("platteland")

	niet onder niveau cito in 3e leerjaar	onder niveau cito in 3e leerjaar	% onder cito
Drenthe	2452	561	18,6%
Flevoland	817	125	13,3%
Fryslân	2966	688	18,8%
Gelderland	7938	1576	16,6%
Groningen	2371	599	20,2%
Limburg	3829	820	17,6%
Noord-Brabant	6638	1262	16,0%
Noord-Holland	1884	340	15,3%
Overijssel	3507	860	19,7%
Utrecht	1933	303	13,6%
Zeeland	1602	477	22,9%
Zuid-Holland	2832	530	15,8%
Landelijk	38769	8141	17,4%

Ad b. Stad-plattelandsvergelijking volgens RuG bewerking

Wanneer we inzoomen op Fryslân, en daarbij stad en platteland op een lager ruimtelijk schaalniveau afbakenen, ontstaat een ander beeld. Hiertoe hebben we dezelfde gegevens over schoolprestaties omgerekend naar adressendichtheid per 4-cijferig postcodeniveau, die de verschillen in adressendichtheid minder nivelleert dan de oad-indeling op gemeenteniveau. Ook hier geven 5 categorieën het spectrum van stad tot platteland weer.

Uit de analyse van die gegevens blijkt dat leerlingen op het platteland toch vaker een lager schoolniveau volgen in leerjaar 3 van het VO t.o.v. de citoscore dan leerlingen in de stad. Dit komt overeen met de bevindingen uit de Dorpenmonitor (zie paragraaf 1.1).

In vergelijking met het *schooladvies* zijn de verschillen tussen stad en platteland niet groot (zie tabel 7).

Tabel 7 Verband tussen citoscores/schooladvies en positie 3e leerjaar van leerlingen woonachtig in stad en platteland in Fryslân, op basis van adressendichtheid per 4-cijferig postcode gebied.

	niet onder niveau cito in 3e leerjaar	onder niveau cito in 3e leerjaar	% onder cito
Stad	660	136	17,1%
Platteland	3522	871	19,8%

	niet onder niveau advies in 3e leerjaar	onder niveau advies in 3e leerjaar	% onder advies
Stad	655	141	17,7%
Platteland	3629	764	17,4%

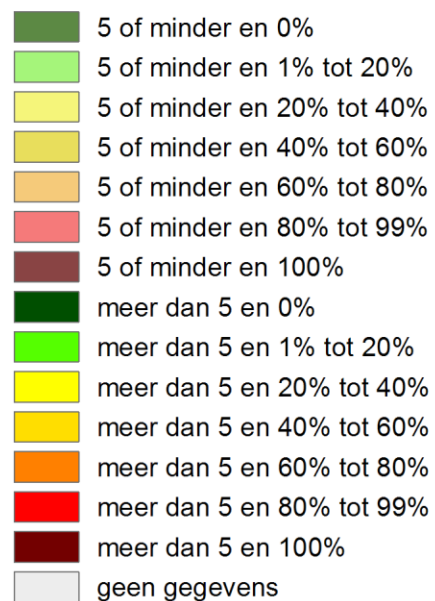
Verschil binnen stedelijke gebieden en landelijke gebieden

Ruimtelijke analyse op het niveau van 4-cijferige postcode (zie twee kaarten op volgende pagina's) laat zien dat er vrij grote verschillen bestaan binnen de stedelijke regio's en ook binnen de landelijke gebieden in Fryslân.

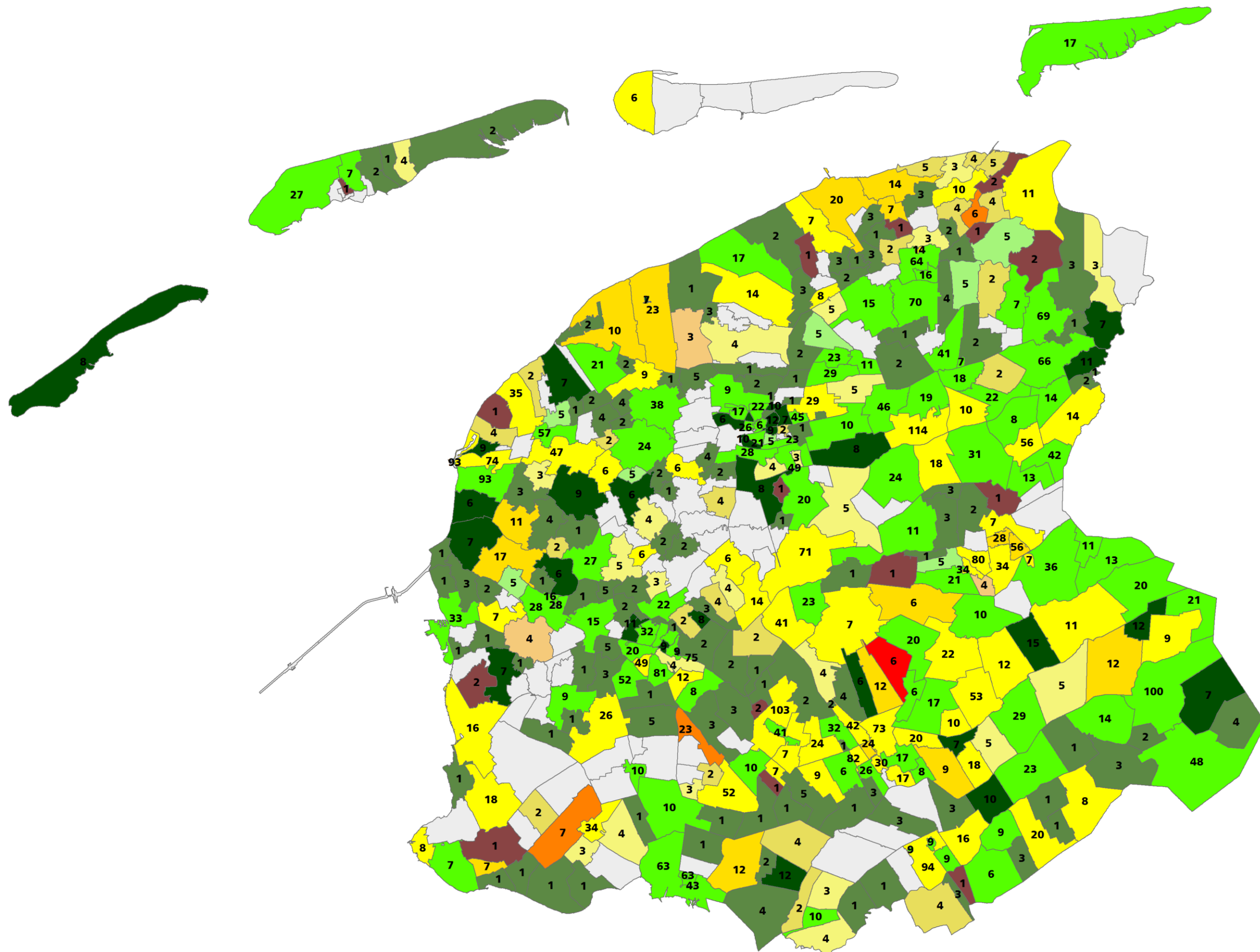
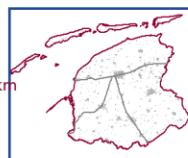
Een deel van de gebieden heeft minder dan 5 leerlingen in het 3^e respectievelijk 4^e leerjaar (vale kleurvarianten op de kaart), waardoor de scores minder veelzeggend zijn.

In grote delen van Fryslân (in de gele, oranje en rode gebieden) volgen meer leerlingen dan gemiddeld in Nederland een lager VO niveau dan geadviseerd in het 3^e respectievelijk het 4^e leerjaar. Alleen de donkergroene gebieden scoren hetzelfde als het landelijk gemiddelde.

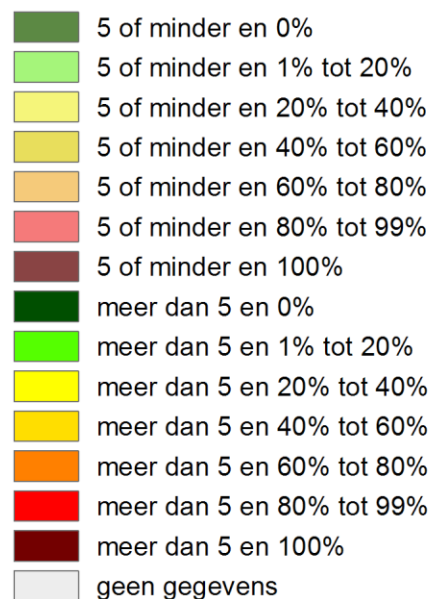
Aantal leerlingen uit het
3e leerjaar (in 2015) van
het Voortgezet Onderwijs
dat een lager onderwijs-
niveau volgt t.o.v. de
citotoets, in absolute
aantallen en als percentage
van alle leerlingen
(alle onderwijsniveaus), per
4-cijferig postcodegebied
in de provincie Fryslân

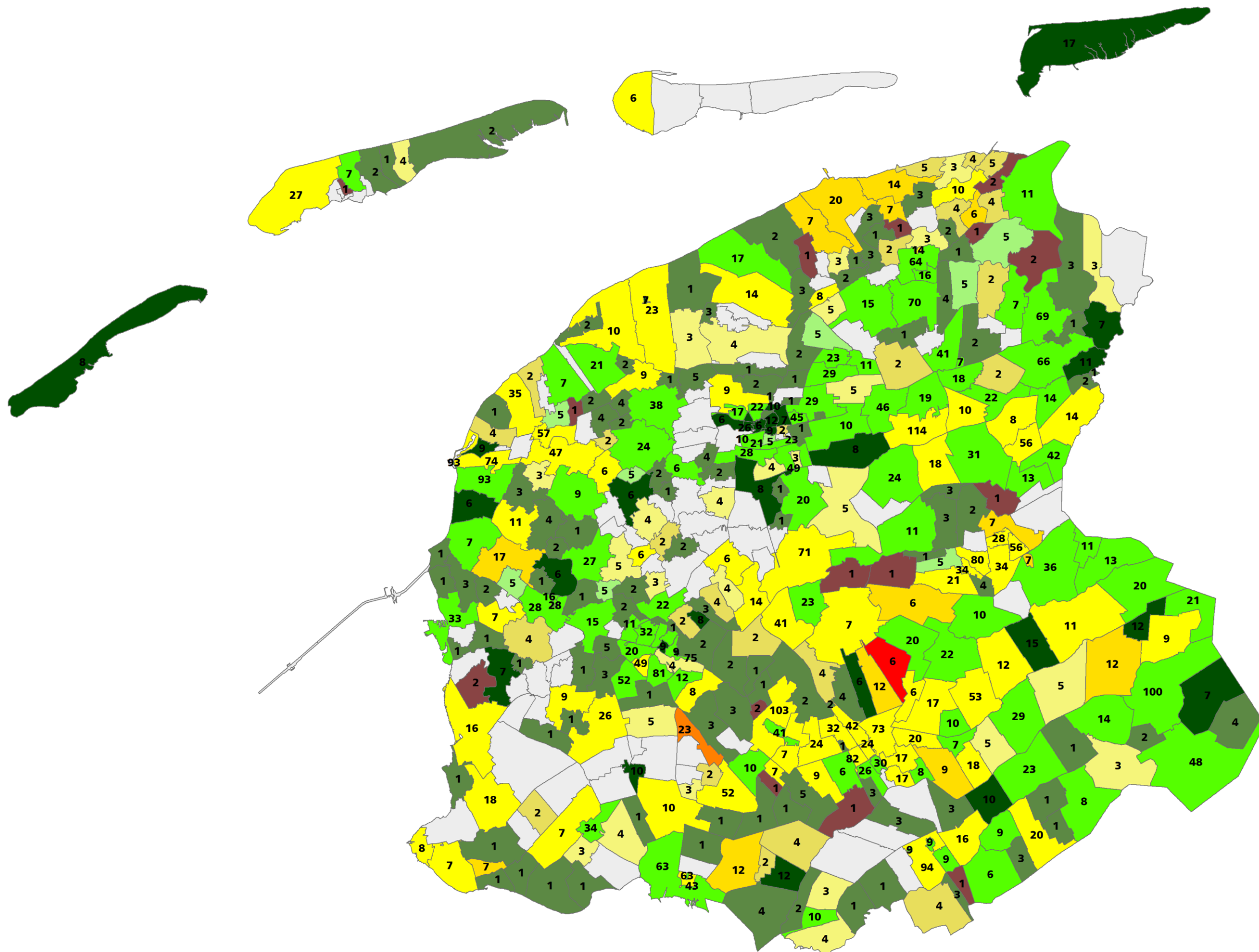
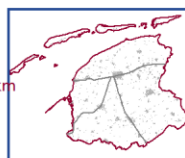
0 5 10 15 km

Aantal leerlingen uit het
4e leerjaar (in 2015) van
het Voortgezet Onderwijs
dat een lager onderwijs-
niveau volgt t.o.v. de
citotoets, in absolute
aantallen en als percentage
van alle leerlingen
(alle onderwijsniveaus), per
4-cijferig postcodegebied
in de provincie Fryslân

0 5 10 15 km

Verschillen tussen stedelijke regio's

Sommige stedelijke regio's in Fryslân hebben maar weinig leerlingen die een lager onderwijsniveau volgen vergeleken met de citotoets, andere stedelijke regio's tot wel 40%.

In de regio's van Leeuwarden, Dokkum en Bolsward, en ook in de kleinere plaats Lemmer en in de regio met kernen langs de spoorlijn naar Groningen is een schakering te zien van postcodegebieden met 0% en met 0-20% van de leerlingen die VO onderwijs volgen op een lager niveau dan op de basisschool werd ingeschat.

In de stedelijke regio's Drachten, Heerenveen, Harlingen en Franeker, en in mindere mate in en om de kernen Joure, Sneek en Wolvega volgt 20-40% van de leerlingen VO onderwijs op een lager niveau dan o.b.v. de citotoets werd ingeschat.

Dit ruimtelijk beeld geldt zowel voor onderwijsniveaus in het 3e als in het 4e leerjaar van het VO.

Verschillen tussen rurale regio's

Op het Friese platteland zijn de onderlinge verschillen nog groter dan de variatie binnen stedelijke gebieden. Op het platteland varieert het volgen van lager onderwijs i.r.t. citotoets van 0 tot 100%.

Het overgrote deel van de leerlingen uit de landelijke gebieden rondom Sneek en in een groot deel van de Greidhoeke, delen van Gaasterland, de Stellingwerven en de Wâlden volgt hetzelfde onderwijsniveau als uit hun citoscore kwam (groen op de kaart).

Verspreid door de hele provincie heen zijn er plattelandsgebieden met 20-40% (geel) en 40-60% (oranje) van de leerlingen die lager VO volgen dan ingeschat. Gebieden waar 60-80% (rood) of zelfs 80-99% (donkerrood) van de leerlingen lager VO volgt, liggen verspreid door heel Fryslân. Noordoost Fryslân, de gebieden rond Drachten/Heerenveen en in iets mindere mate ook in het zuidwesten van Fryslân en Het Bildt laten accenten van oranje/rode gebieden zien. Nadere analyse leert dat bijvoorbeeld Vegelinsoord een zeer geïsoleerde ligging heeft, hetgeen mogelijk van invloed is op de bereikbaarheid van geschikte middelbare scholen. En Harich in Gaasterland en gebieden in Noordoost Fryslân idem.

Onderzoeksvraag 3: Vergelijking regio's met verschillend OV aanbod

“Is er daarbij een verschil tussen gebieden met een verschillend OV aanbod?”

De vraag is of er een verband bestaat tussen gevolgd onderwijsniveau in het VO en het OV aanbod.

We hebben de basis voor de kwaliteit van OV aanbod (van voldoende tot onvoldoende) ruimtelijk weergegeven (zie kaart op de volgende pagina). Het aanbod van treinen en bussen is aangegeven met alle stations en bushaltes. Om een reëler beeld van het OV aanbod te krijgen, zouden ook treintijden, intensiteit in de spits en andere delen van de dag geïnventariseerd moeten worden. Voor dit onderzoek is ook de aansluiting op lesroosters van belang. Deze aspecten zijn in dit onderzoek kwalitatief aan bod gekomen in de diepte-interviews.

Omdat stedelijke regio's relatief compact zijn en hoge bewonersdichtheden kennen, is het aannemelijk dat het OV aanbod in de stad geen belemmering hoeft te vormen voor het volgen van een bepaald niveau van VO. In deze veronderstelling ligt besloten dat er alleen op het platteland eventueel verschil bestaat tussen regio's met OV aanbod van voldoende en van onvoldoende kwaliteit. De vraag is hoe dat van invloed zou kunnen zijn op het volgen van VO.

In de voorgaande analyse van verschillen in onderwijsprestatie tussen Friese plattelandsregio's onderling is al gebleken dat er geen duidelijke ruimtelijke patronen bestaan. Deze patronen zijn er ook niet wanneer het OV-aanbod in ogenschouw wordt genomen. Rond de spoorlijn Leeuwarden –Groningen lijkt wel enig positief verband te zien, maar een oorzakelijk verband is er niet.

Aanbod van openbaar vervoer in de provincie Fryslân

schoolniveau

- brugklas 1-2 alle niveaus
- havo/vwo 3
- havo/vwo 4-6
- vmbo bl/kl 3-4
- vmbo tl/gl 3-4
- vmbo/mbo 3-6

--- spoor

● treinstation

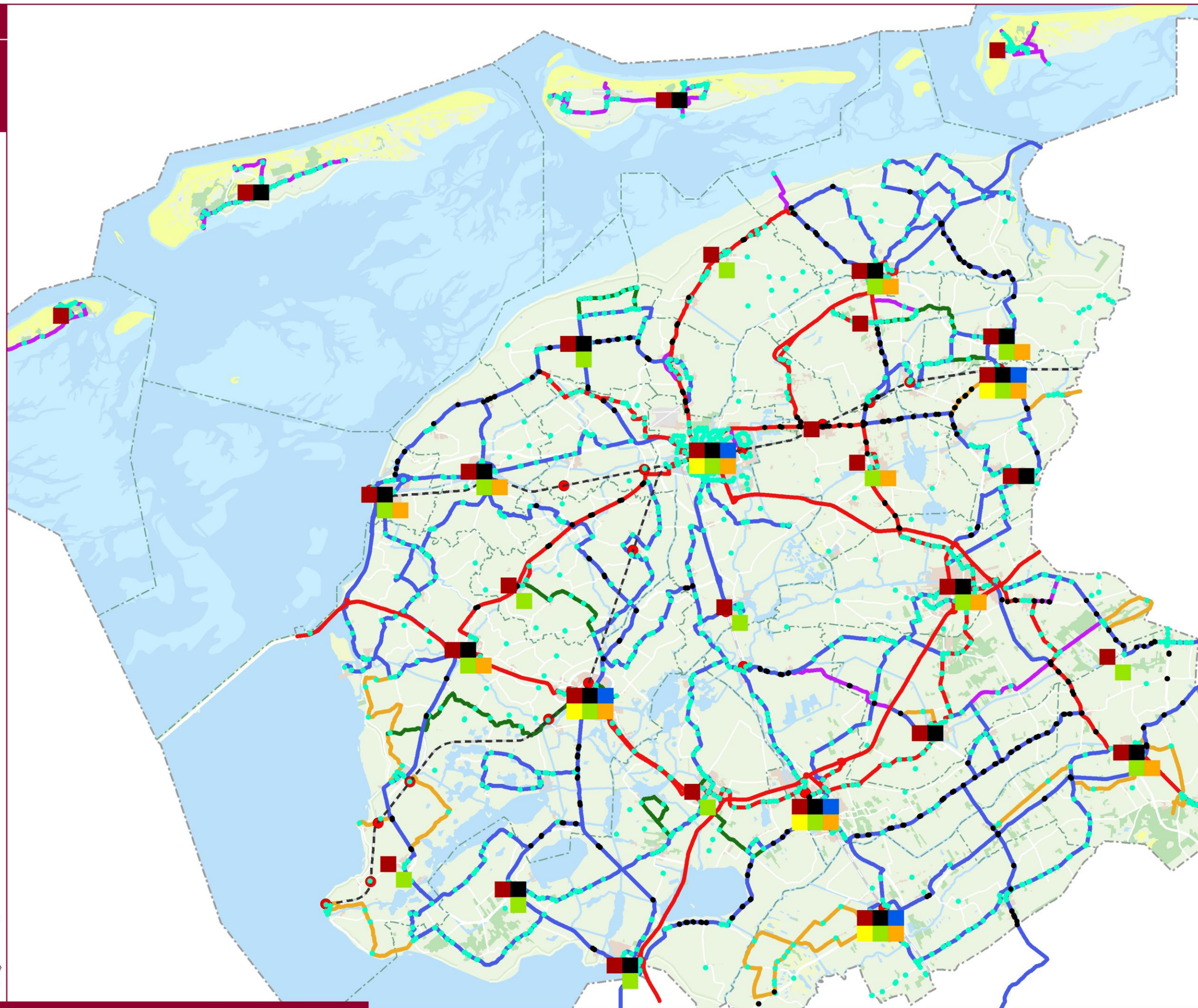
● bushaltes provincie

● bushaltes gemeente/rijk/overig

buslijnen naar type

- busdienst minimaal 2x per uur
- busdienst 1 tot 2 keer per uur
- belbus
- doelgroep
- buurtbus

0 5 10 15 km

Verhouding jongens en meisjes

Tot slot valt uit de gegevens van DUO iets op te maken over de verhouding van jongens en meisjes. Hier gaan we niet dieper op in, omdat het buiten de onderzoeksvragen valt.

Het cohort leerlingen dat is onderzocht (zie paragraaf 2.1) kent ongeveer evenveel jongens als meisjes; een normale verdeling. Het valt op dat er veel meer jongens een lager niveau volgen t.o.v. de citotoets (61 %) dan meisjes (39 %), zie onderstaande tabel.

	man	vrouw
niet onder niveau cito in 3e leerjaar	47%	53%
onder niveau cito in 3e leerjaar	61%	39%
Totaal cohort	49%	51%

2.2 Verklaringen

In deze paragraaf beschrijven wij de bevindingen van de enquête en de diepte-interviews, waarmee we verklaringen proberen te vinden voor de analyses uit de vorige paragraaf. De vragenlijst van de enquête en topiclijst van de diepte-interviews staan in bijlage 1 en 2.

Onderzoeksvraag 4: Rol van OV bij schoolkeuze

“Maakt het openbaar vervoer onderdeel uit van de motivering voor de middelbare schoolkeuze van ouders van kinderen die een lager niveau volgen dan het cito-advies, en zo ja, welke kenmerken van het openbaar vervoer (afstand tot, kosten, frequentie, etc.) zijn daarvoor verantwoordelijk?”

Uit de enquête en interviews blijkt dat het openbaar vervoer ondergeschikt onderdeel uitmaakt van de motivering voor schoolkeuze.

Belang OV in schoolkeuze

De resultaten van de enquête tonen aan dat het openbaar vervoer ondergeschikt onderdeel uitmaakt van de motivering voor de middelbare schoolkeuze. Dit is af te leiden uit de antwoorden op twee in de enquête gestelde vragen.

De eerste is een vraag aan de respondenten om voor tien vooraf bepaalde aspecten aan te geven hoe belangrijk ze zijn geweest bij de keuze van de middelbare school van hun kind. Openbaar vervoer was één van die tien aspecten. Het OV blijkt slechts voor 26% van de respondenten een (heel) belangrijke factor in de schoolkeuze te zijn geweest, naast andere aspecten (zie verder bij onderzoeksvraag 4, figuur 3).

De tweede is een aparte vraag over of *het OV van doorslaggevend belang* is geweest bij de keuze van de middelbare school. 89% van de respondenten gaf aan dat de bereikbaarheid per OV niet doorslaggevend was. 11% van de respondenten vond het OV wel van doorslaggevend belang bij de schoolkeuze.

Afstand tot school en schooltype

De meeste respondenten geven aan dat ze wonen op minder dan 5 kilometer van de school waar hun kind naar toe gaat (42%). 11% van de kinderen uit de enquête moet meer dan 15 kilometer reizen om bij school te komen, waarvan 5% 20 kilometer of meer.

Van de 109 VMBO (GL-TL) leerlingen woont 44% binnen 5 km van hun school en van de 74 leerlingen op het VMBO basis / kaderberoepsgericht is dat 37%.

De VMBO basis- en kaderleerlingen moeten gemiddeld genomen verder reizen voor onderwijs dan bijvoorbeeld Havisten, waarvan 50% op 0-5 kilometer van school woont. Er bestaat geen significant verband tussen de afstand naar school en het gevolgde onderwijsniveau.

Afstand tot school en belang OV

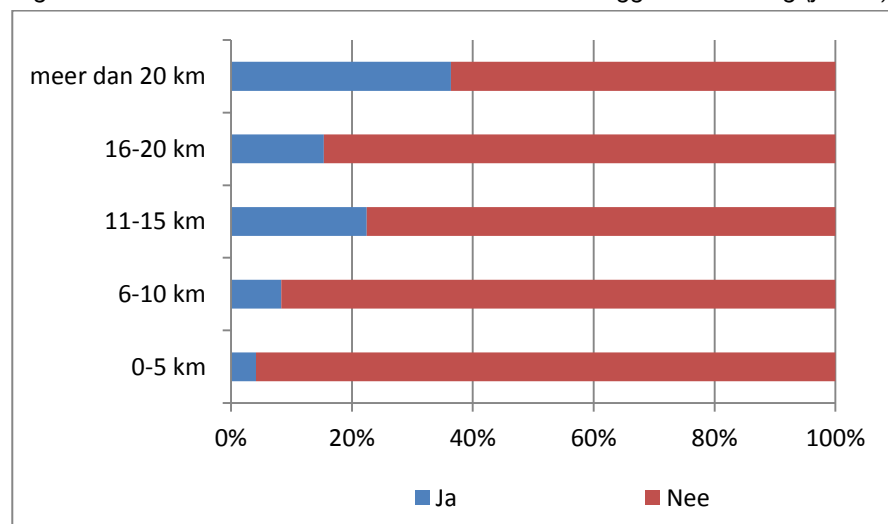
Het belang van de factor OV bereikbaarheid (als onderdeel van de tien factoren voor de schoolkeuze) hangt significant samen met de afstand tussen huis en school: naarmate de afstand groter is, neemt het belang toe.

De mate waarin respondenten OV van doorslaggevend belang vinden verschilt significant naar woonomgeving (stad of platteland; uitgaande van adressendichtheid van 4-cijferige postcode gebieden). Alle respondenten die OV doorslaggevend vonden, wonen op het platteland.

Ook significant is de afstand tot school: naarmate de afstand groter wordt, zijn er meer respondenten die 'ja' hebben ingevuld (zie figuur 1). Het blijft echter om minder dan de helft gaan (36%).

Deze relatie komt eveneens naar voren in de diepte-interviews. Indien de kinderen van de respondenten meer dan 15 kilometer moeten reizen, maken zij gemiddeld genomen vaker gebruik van het OV. Dit maakt tevens dat de beschikbaarheid van het OV belangrijker wordt gevonden.

Figuur 1: afstand tot de school versus OV van doorslaggevend belang (ja/nee)

Respondenten hadden in de enquête de mogelijkheid om hun antwoord toe te lichten. Van degenen voor wie het OV wel van doorslaggevend belang was (n=26), leggen vijf uit dat de schoolkeuze niet mogelijk was geweest zonder goede openbaar vervoerbinding, vaak in combinatie met de kwaliteit van de school:

"Wij vonden het de beste school in de 'buurt' (er is niet heel veel te kiezen vanuit Makkum). De meeste andere kinderen uit de klas kozen voor het Marne College, Bolsward, dat is maar 10 km hiervandaan. Als er geen ov was geweest hadden we ook anders moeten kiezen. Je kunt denk ik niet verwachten dat kinderen elke dag 2 x meer dan 20 km fietsen door wind en weer. Vanwege de busverbinding konden wij kiezen voor de in onze ogen beste school."

Anderen noemen dat het kind anders uit huis of van het eiland had gemoeten, of dat het prettig is om een weersbestendige vervoersmogelijkheid te hebben:

"het is belangrijk dat mijn kind bij slecht weer ook veilig naar school kan, wij kunnen niet altijd met de auto brengen."

136 van de 204 respondenten voor wie het OV niet van doorslaggevend belang was hebben een toelichting op hun antwoord gegeven. Voor 37% hiervan was de afstand naar school kort genoeg om het kind te laten fietsen. 3 respondenten hebben hun woning bewust gekozen nabij een ruime keuze aan middelbare scholen, en 1 respondent geeft aan dat ze *"van tevoren bekend waren met de slechte OV verbindingen"*. Ongeveer 10 respondenten geven aan dat de openbaar vervoerverbindingen van slechte kwaliteit en te duur zijn en daarom geen rol konden spelen in de schoolkeuze:

"De bus is het enige openbaar vervoer middel in de buurt en daar ga ik niet 4 euro voor betalen om vervolgens een uur of 2 na school te wachten om weer naar huis te kunnen."

Veel opmerkingen uit de interviews sluiten hierbij aan. Zo komt regelmatig naar voren dat ouders graag zien dat het kind naar school kan fietsen:

"Hij kan het fysiek, het is gewoon training. Als je ziek wilt worden, moet je in de bus gaan" (respondent 1, Joure)

“Dat je met de fiets daar goed kan heen fietsen, veilig en niet te lang (...) Drachten is best wel pittig en Heerenveen is goed te doen.”
(respondent 9, Aldeboarn)

“Ik vind het toch wel belangrijk dat ze op de fiets naar school kunnen dus ja, dan zit je hier al in Heerenveen of Leeuwarden en dat kun je niet befietsen dus ik denk dat als je uit twee scholen de keuze hebt, dan moet dat genoeg zijn.” (respondent 11, Nijbeets)

De ondervraagde respondenten geven relatief vaak aan dat zij het OV erg duur vinden:

“Dit valt dan nog mee naar Heerenveen, dat is €90,00 per maand ongeveer (...) als je naar Leeuwarden moet (...) dan zul je iets van €246,00 kwijt zijn (...) dat vind ik best wel heftig.” (respondent 13, Wolvega).

“Ik meen dat het vier euro heen en vier euro terug is, voor een stukje van 12 kilometer. Dat vind ik veel geld. Niet dat we het niet betalen kunnen, maar er zijn ook wel kinderen bij hier in het dorp die eens een keertje met een sneeuwbusje moeten fietsen omdat het geld er niet is.”
(respondent 14, Oldeberkoop)

“Dit jaar was het 1000 euro. En dat vond ik een beetje jammer, want voorheen (...) hadden ze een collectief van alle scholen in Sneek (...) Bogerman had dus korting bedongen. Dus als kinderen zich inschreven, konden de kinderen korting krijgen op de trein. Dat was toch wel de moeite waard” (respondent 15, It Heidenskip)

“Vroeger had je zo’n maandkaart, in mijn beleving was dat een stuk goedkoper (...) nu zit je met zo’n OV-chipkaart, die moet je bestellen en dan ben je al €7,50 kwijt. Dan moet daar nog een kortingsabonnement op” (respondent 16, St. Annaparochie)

Een aantal respondenten zou graag zien dat scholieren een gratis OV-kaart krijgen:

“Zodra je een MBO-er bent (...) zodra je hier naar een MBO opleiding moet dan moet je reizen maar dat kost enorm veel geld. En als je dan meerdere kinderen hebt die moeten reizen dan is het een behoorlijke ingreep. Ik zou graag zien dat ook voor de MBO-ers een OV-kaart komt, een gratis OV dan (...) ze hoeven er helemaal niet extra gebruik van te maken maar gewoon naar school [trajectgericht]. Er is hier geen MBO opleiding dus je moet altijd ergens anders heen. Dat is voor heel veel ouders denk ik toch echt een aderlating (...) Het zou mooi zijn als de provincie Fryslân om hun eigen kinderen denkt die verder moeten leren, om dat wat meer te promoten want er zijn denk ik ook echt wel

ouders die [zeggen] sorry jongens, ga maar werken want we kunnen het niet meer opbrengen. Dat denk ik echt.” (respondent 13, Wolvega)

“Het slaat nergens op dat je als HBO-er vanaf je zestiende al gratis mag, en als je toevallig iets dommer bent zoals die drie van mij, dan heb je mooi pech. Wat heeft nou het niveau van een kind te maken met reizen?” (respondent 3, Boijl)

Tabel 8 laat zien dat er een paar VO locaties uitspringen, omdat een relatief hoog percentage van de respondenten aangeeft dat het OV van doorslaggevend belang was bij de schoolkeuze.

Tabel 8: vestigingsplaats middelbare school versus doorslaggevend belang OV.

Vestigingsplaats middelbare school	OV van doorslaggevend belang in middelbare schoolkeuze			ja in %
	Ja	nee	totaal	
Balk	0	1	1	0%
Bergum	0	1	1	0%
Bolsward	3	4	7	43%
Buitenpost	0	9	9	0%
Burgum	1	8	9	11%
Damwoude	1	4	5	20%
Dokkum	0	13	13	0%
Drachten	2	22	24	8%
Ferwert	0	1	1	0%
Franeker	1	8	9	11%
Gorredijk	1	10	11	9%
Grou-Akkrum	0	2	2	0%
Harlingen	1	8	9	11%
Heerenveen	1	32	33	3%
Joure	0	12	12	0%
Kollum	0	5	5	0%
Koudum	0	1	1	0%
Leeuwarden	5	9	14	36%
Lemmer	0	3	3	0%
Nes Ameland	2	3	5	40%
Oosterwolde	0	9	9	0%
Schiermonnikoog	1	0	1	100%
Sint-Annaparochie	1	6	7	14%
Sneek	4	20	24	17%
Surhuisterveen	1	2	3	33%
Vlieland	0	1	1	0%
Wolvega	1	9	10	10%
Wommels	0	1	1	0%

Daadwerkelijk gebruik OV en mening over bereikbaarheid school per OV

De meeste middelbare scholieren gaan naar school met de fiets, brommer of scooter (88% in de zomer en 79% in de winter). De groep scholieren die gebruik maakt van het OV, is relatief klein. In de winter zijn dit 37 van de 237 respondenten, in de zomer slechts 19. Slechts enkele scholieren gaan lopend of worden met de auto naar school gebracht.

Veel respondenten (40 %) kunnen de reistijd naar school met OV desgevraagd niet inschatten. Dit kan verklaard worden doordat maar een kleine groep leerlingen (8-15%) met het OV naar school gaat. De ouders die de reistijd wel inschatten, geven een reistijd aan van 0-15 minuten (16%); 16-30 minuten (17%), half uur tot drie kwartier (18%) en langer dan drie kwartier (9%).

De meeste respondenten oordelen “neutraal” op de bereikbaarheid van de middelbare school van het kind per OV. of hebben geen mening over de bereikbaarheid van het OV (43%). De overige respondenten reageren verdeeld: 27% van de respondenten geeft aan dat de bereikbaarheid van het OV goed is en 16% vindt de bereikbaarheid van het OV slecht of zeer slecht.

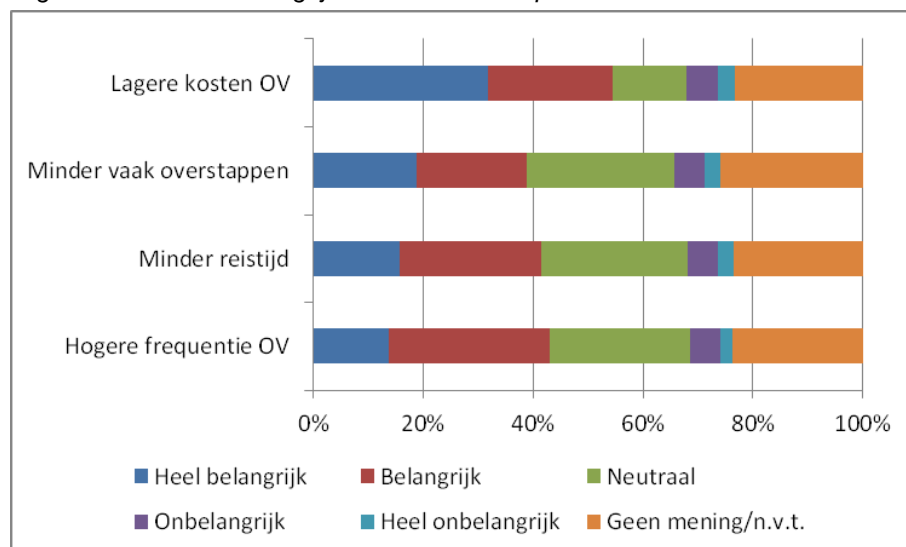
De respondenten die de bereikbaarheid van de school per OV zeer goed of goed vinden, wonen grotendeels op 0 tot en met 30 minuten afstand (reistijd OV) vanaf de school van het kind. Respondenten die de reistijd op langer dan 30 minuten inschatten, geven relatief gezien vaker aan dat de school slecht of relatief slecht met het openbaar vervoer te bereiken is.

Verbeterpunten OV

In de enquête is de respondenten ook gevraagd in welke mate de aspecten lagere kosten OV, minder vaak overstappen, minder reistijd en een hogere frequentie van het OV het openbaar vervoer naar de middelbare school van hun kind aantrekkelijker zouden kunnen maken. Ondanks dat de meerderheid van de respondenten het OV van ondergeschikt belang vond bij de schoolkeuze, heeft circa 75% van de respondenten toch een mening gegeven over mogelijke verbeterpunten (per aspect koos steeds slechts circa 25% deze vraag voor de antwoordcategorie ‘geen mening/niet van toepassing’).

Uit figuur 2 blijkt dat lagere kosten voor het OV het belangrijkste verbeterpunt is: (heel) belangrijk voor 55% van de respondenten.

Figuur 2: overzicht belangrijkheid van verbeterpunten OV

Van de mogelijkheid om de genoemde verbeterpunten toe te lichten maakten 43 respondenten gebruik. Ongeveer de helft van de toelichtingen zijn gericht op de tijden (n=11) of haltes van het OV (n=10). Bij tijden gaat het vooral om een verbetering van de aansluiting van het OV op de lestijden van school. Bij haltes noemen de respondenten uit de enquête dat de (bus)haltes dichterbij school of huis zouden moeten zijn. Een paar quotes uit de interviews hierover:

“Je kunt gewoon vanaf hier met het openbaar vervoer daarnaar toe [school Heerenveen], maar dat is niet altijd even handig omdat de tijden vaak slecht op elkaar aansluiten. Ze moeten dan overstappen in Akkrum, de bussen in Akkrum zitten dan propvol, ze moet staan of dat de bus gewoon voorbij rijdt. Vanuit Heerenveen, soms moet je bijna een uur wachten voordat je weer een verbinding hebt om weer thuis te komen.” (respondent 9, Aldeboarn)

“Als je van de halte naar school moet of van de school naar de halte, dat je dan net zo lang onderweg bent als dat je erheen fietst.” (respondent 10, Sumar)

Respondent 4 (Makkum) geeft aan dat de college-liner niet aansluit op de lestijden van haar zoon (Bogerman College): *“Ik heb de moeite genomen om te kijken en dat is bij het RSG precies hetzelfde.”*

8 respondenten lichtten hun antwoord bij ‘lagere kosten’ toe. Suggesties zijn; scholierenabonnementen invoeren vanaf een lagere leeftijd, korting geven als meerdere kinderen uit één gezin per OV reizen, en (eventueel trajectgerichte) OV-producten aanbieden vanaf het moment dat leerlingen een vervolgopleiding

gaan doen en niet pas vanaf 18 jaar (MBO-ers krijgen pas vanaf hun 18e een OV-jaarkaart, terwijl ze vaak al vanaf hun 16e verder moeten reizen). Tenslotte vindt één respondent dat de jongeren die wél fietsen ook wel eens mogen worden beloond: *“fytspremy foar jongerein dy't altyd fytse”*.

Onderzoeksvraag 5: Motivering schoolkeuze

“Welke motivering geven ouders van kinderen die een lager niveau volgens dan het cito-advies voor de keuze van de middelbare school?”

Om onderzoeksvraag 5 te kunnen beantwoorden, hebben we in de enquête gevraagd om voor tien vooraf bepaalde aspecten aan te geven hoe belangrijk ze zijn geweest bij de keuze van de middelbare school van hun kind. Uit onderstaande figuur 3 blijkt dat de kwaliteit van de school (85% belangrijk + heel belangrijk) en het lesaanbod/de opleidingsrichting (82%) de *belangrijkste* motieven voor de middelbare schoolkeuze zijn. Daarna volgen twee aspecten die eveneens vaak gewaardeerd worden met (heel) belangrijk, namelijk de beschikbaarheid van goede en veilige fietsverbindingen (66%) en de omvang van de school (59%). Opmerkelijk is dat het belang van een goede en veilige fietsverbinding (veel) belangrijker wordt gevonden dan een goede OV verbinding.

Uit de interviews blijkt echter dat het afwegen van de in de enquête genoemde motieven voor de keuze van de middelbare school in werkelijkheid niet zo zorgvuldig en weldoordacht verloopt.

Respondent 14 (Oldeberkoop) verwoordt dit treffend: *“Het is haast een beetje hetzelfde als het kopen van een keuken. Hoe meer je gaat zoeken, je wordt er alleen maar stapelgek van. Want ze hebben allemaal iets om wat voor te zeggen.”*

Over de volgens de enquêteresultaten hoogst gewaardeerde motieven (kwaliteit van de school en lesaanbod) werd in de interviews relatief gemakkelijk gedaan:

“Als mensen zeggen, we kijken echt op kwaliteit (...) mwoah, dat is hier minder denk ik hoor. Wat negen van de tien mensen doen (...) die kiezen of Oosterwolde omdat het VWO dacht ik vrij hoog aangeschreven staat, of je doet Wolvega omdat de rest naar Wolvega toe gaat” (respondent 14, Oldeberkoop)

“Het zijn over het algemeen gewoon algemene scholen, dus het is allemaal gelijk (...) Ja, iedereen zijn eigen maniertje maar wat er in zit komt er wel uit met het leren.” (respondent 3, Boijl)

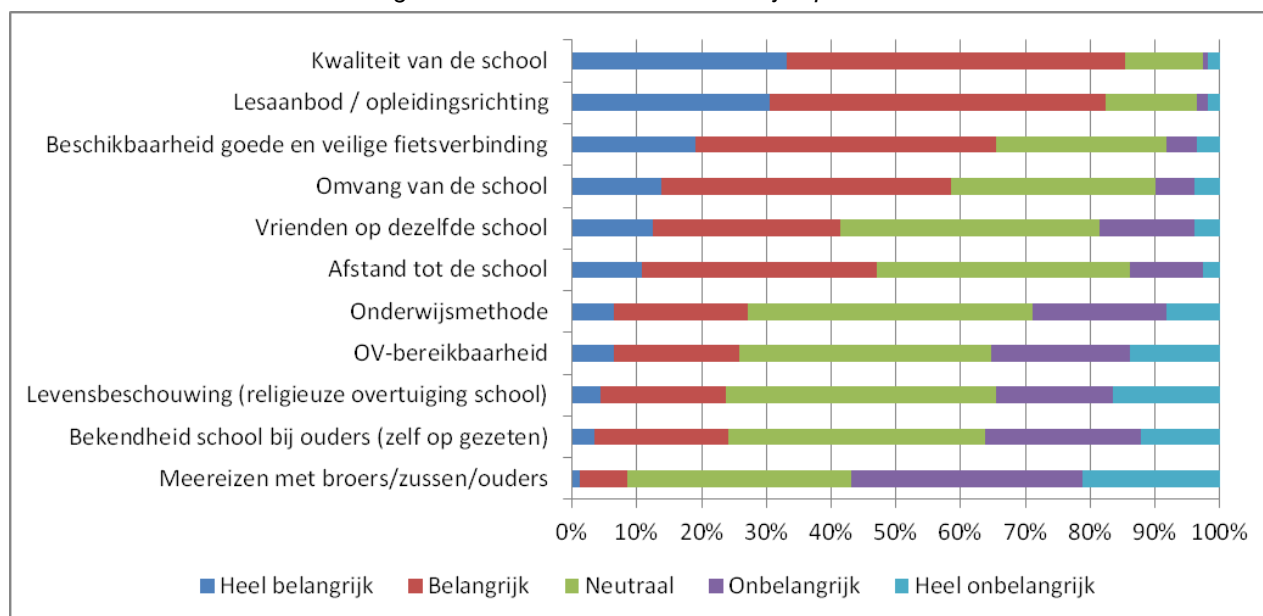
“Ik denk dat het helemaal geen vraag was, van ons allen niet (...) uitgemaakte zaak. Ik ben er gewoon in meegegaan, lekker makkelijk.

Wat hier te vinden is voldoet aan onze behoefte (...) dan kijk je niet verder.” (respondent 7, Heerenveen)

“Als je echt gaat onderzoeken welke school is het beste voor mijn kind, dan kom je misschien wel op andere scholen uit. Maar dat vond ik niet zo belangrijk (...) het is verder een makkelijke jongen (...) niet een met een bepaalde behoefte dus dan moet hij het op elke school kunnen doen.” (respondent 11, Nijbeets)

Voor dit onderzoek zijn ook de factoren afstand tot de school en de OV bereikbaarheid relevant. Figuur 3 laat zien dat de afstand tot de school voor 47% van de respondenten (heel) belangrijk was, en de OV bereikbaarheid voor 26%.

Figuur 3 Factoren die van invloed zijn op de schoolkeuze

Veel belangrijker vonden de ondervraagde respondenten dat het kind zich kon vinden in de schoolkeuze. Bij ‘overige factoren die van invloed zijn op de schoolkeuze’ vulden 67 respondenten een reactie in. Veel genoemd zijn “goede sfeer op de school/kreeg er een goed gevoel bij” (10 keer) en “deze school wilde het kind graag” (10 keer). Ook uit de interviews komt naar voren dat de voorkeur van het kind in de meeste gevallen de doorslag heeft gegeven wat betreft de schoolkeuze:

“Hij moet er zelf wat van maken. Anders krijg je toch alleen maar negatieve dingen te horen over de school maar in de regel is het positief, Dockinga. Hij moet doen wat z’n hart ‘m ingeeft en waar hij zich prettig bij voelt.” (respondent 6, Dokkum)

‘Ik vind het wel belangrijk dat een kind lekker in het vel zit’ (respondent 2, Franeker)

Daarnaast hebben relatief veel reacties bij ‘overige factoren die van invloed zijn op de schoolkeuze’ (in de enquête) betrekking op de afstand (school lekker dichtbij, 9 keer) en de beperkte keuzemogelijkheden (het is de enige school in de buurt, 9 keer. Dit antwoord wordt overigens vooral gegeven door bewoners van Waddeneilanden)

In de interviews benoemen de ondervraagde respondenten relatief vaak dat de bekendheid met de school een rol heeft gespeeld bij de keuze voor een specifieke locatie:

“De eerste paar jaar van de HAVO en het VWO konden ze hier in het dorp volgen, op het Van Houten. Dus het was logisch dat je van de basisschool dan eerst hier een paar jaar naar toe gaat en het HAVO/VWO is dan gekoppeld aan het Comenius (...) dat is een soort dependance van het Comenius en de stap om dan vervolgens naar het Comenius te gaan is (...) een hele logische keuze geweest. Niet dat we bedacht hebben van goh, zou hij misschien nog ergens anders naar HAVO kunnen (...) ook omdat de oudste ook naar die school geweest is.” (respondent 16, St. Annaparochie)

“Omdat hier een school dichtbij zit, werd de keuze automatisch al een beetje gemaakt. Dat ik gewoon hier naar school ging en dat mijn zus hier ook al naar toe ging en het is dichtbij.” (zoon respondent 12, Burgum)

“Daar was ik ook wel blij mee omdat ik ook op het Singelland werk en omdat mijn dochter ook al op Singelland zat dus ja, het is ook gemakkelijk met vakanties en rijden eventueel.” (respondent 11, Nijbeets)

“Ik ben de vijfde, hij [vader] had het al vijf keer gezien dus dat [voorlichtingsavond] ging vrij snel.” (zoon respondent 5, Tjerkgaast).

“ (...) en zijn vader heeft op die school gezeten (...) ik denk dat dat ook wel meespeelde.” (respondent 7, Heerenveen).

Het schoolniveau waarop het kind uiteindelijk terecht komt, heeft vaak te maken met de persoonlijke situatie van het kind. In de interviews wordt regelmatig verwezen naar dyslectie of PDD-NOS. Daar komt bij dat de kinderen van de ondervraagde respondenten volgens hun ouders soms niet voldoende gemotiveerd zijn om het adviesniveau te behouden. Veel kinderen beginnen wel op het adviesniveau maar stromen na het eerste of tweede jaar af:

“Ze hebben het laatste jaar (...) een andere leerkracht gehad en die heeft gewoon het allerbeste uit de kinderen weggetrokken. Dus toen kreeg hij toch eigenlijk het advies HAVO/VWO. Dat kon hij wel, maar (...) dan is het toch een kwestie van inzet (...) het was eigenlijk wel HAVO-niveau maar dan moet je wel eens een boek opendoen. En als je dat niet doet dan red je het niet” (respondent 15, It Heidenskip)

“Hij was gewoon lui, mijn zoon heeft PDD-NOS, hij heeft nooit geleerd hoe hij moet leren. Het is een jongen met een heel hoog IQ, en hij is dyslectisch en dat is pas in groep 8 vastgesteld en dat heeft niet geholpen voor zijn schoolprestaties. Er kwam niet uit wat er eigenlijk in zou zitten.” (respondent 4, Makkum)

“Hij gooide er wat met de pet naar en huiswerk maken, dat is er ook niet bij en toen hebben we gezegd nou, dan gaat hij naar theoretisch. Hij doet er nog niet heel veel aan maar hij blijkt ook een bepaalde stoornis [PDD-NOS] te hebben wat het voor hem wat moeilijk maakt om dingen te plannen.” (respondent 6, Dokkum)

“Ik deed niet echt mijn best ervoor. Ik had er niet zoveel zin (...) ik vond dat er andere, leukere dingen waren die wel eerst mochten (...) wat afspreken, achter de iPad, dat soort dingen. Alles wat niet met school te maken had zeg maar” (zoon respondent 8, Heerenveen)

“Ik doe niks. Ik ben nu blijven zitten en ik vind er gewoon niet veel aan. Ik ga liever aan het werk dan dat ik huiswerk ga maken.” (zoon respondent 5, Tjerkgaast).

“Mijn dochter is soms liever lui dan moe, die heeft gewoon VMBO aangehouden.” (respondent 2, Franeker)

“Ik vind school gewoon niet leuk” (zoon respondent 14, Oldeberkoop)

“School blijft hangen en wurgen” (respondent 7, Heerenveen)

De ondervraagde respondenten verwijzen hierbij naar de eigen verantwoordelijkheid van het kind:

“Als hij door was gegaan had hij harder moeten werken (...) ze kregen eerst een computer en toen een iPad en dat vond hij interessanter dan het schoolwerk. Op een bepaald moment is het zo, een kind moet zelf willen. Ik moet niet het huiswerk voor hem gaan maken en ik wil er ook beslist niet naast gaan zitten. Ik wil wel aanmoedigen, ik wil wel assisteren als hij vragen heeft maar ik ga er niet naast zitten om samen met hem te doen, dat hebben mijn ouders ook nooit gedaan.” (respondent 10, Sumar)

“Ik probeer het wel te stimuleren maar als de cijfers er niet beter van worden en ik word er chagrijnig van elke dag dan is het bij mij wel over.” (respondent 15, It Heidenskip)

“Uiteindelijk is het trekken aan een dood paard, het kind moet het wel willen.” (respondent 4, Makkum).

Daarnaast vinden ouders het belangrijk dat hun kind niet uitsluitend aan het leren is. Leren moet ‘leuk blijven’ en kinderen moeten in staat zijn naschoolse activiteiten te ondernemen:

“HAVO hoefde van mij niet (...) ik zie ook wat meer in wat meer tijd voor jezelf en jezelf ontwikkelen en later via het MBO doorstromen naar HBO.” (respondent 8, Heerenveen)

“Als ze alleen maar thuis blijven om te leren leren leren, dan ben ik bang dat ze gewoon kapot gaat van het leren en niet meer andere dingen erbij kan doen.” (respondent 9, Aldeboarn)

“Dus eigenlijk toen ze zeiden HAVO/VWO, viel het mij mee (...) ik vind het heel belangrijk dat de kinderen heel veel uit zichzelf kunnen halen, maar het is voor mij ook heel belangrijk dat ze lekker in hun vel zitten. En als ze er andere dingen voor moeten laten zoals muziek, korps of een sport dan krijg ik d'r wel een beetje problemen mee. Want ik wil niet dat die kinderen alleen maar moeten leren om dat niveau te behouden.” (respondent 15, It Heidenskip)

Uit de interviews komt naar voren dat doorstuderen na het VO doorgaans wordt gestimuleerd door de respondenten:

“Ik zou het zelf fijn vinden als ze toch nog iets gaan leren, werken kan je hele leven nog.” (respondent 5, Tjerkgaast)

“Ja, we gaan niet zo een beetje vakantie vieren. Dat doen we niet. Als het niet beter is, dan is het niet beter maar wel dat we het geprobeerd hebben.” (respondent 14, Oldeberkoop)

Wat ‘doorstuderen’ inhoudt is derhalve afhankelijk van de opleiding dat het kind nu volgt. Bij een VMBO opleiding wordt vaak verwezen naar MBO, bij kinderen die HAVO volgen wordt HBO als logisch vervolg genoemd. Slechts één respondent spreekt van WO als mogelijke optie.

Relatief veel ouders zouden het prettig vinden als hun kind minimaal een MBO opleiding afrondt (33,9%), zie tabel 9. Dit wordt wellicht verklaard doordat de meeste ouders zelf ook MBO hebben gedaan (43,6%), zie tabel 10.

“Er moet nog wel een MBO achteraan.” (respondent 3, Boijl)

“Ik vind dat super belangrijk (...) het is wel heel belangrijk dat ze wel wat papieren hebben (...) je hoeft het niet te gebruiken als een dagbesteding, je moet er wel wat aan hebben (...) laat ‘m eerst straks het MBO maar doen.” (respondent 15, It Heidenskip)

“Als hij dat [MBO] haalt en daarvoor kiest, dan is het ook goed. Je kan HBO willen doen maar als je het niet haalt of je doet iets waar je niet happy in bent dan heeft het geen zin, dus kun je beter kiezen voor wat je het beste ligt. Misschien is een MBO opleiding meer beroepsgericht.” (respondent 12, Burgum)

Slechts een klein aandeel respondenten wenst dat hun kind hoger onderwijs (HBO/WO) gaat volgen (14,7%):

“Ik zou HBO zelf persoonlijk mooi vinden (...) dat sluit aan op je opleiding nu. En als ik naar de persoon in kwestie kijk, dan is het ook wel een type, niet iemand voor in de werkplaats zeg maar.” (respondent 16, St. Annaparochie)

“omdat het een slim jongetje is. Hij moet niet iets doen wat heel erg geestdodend is. (...) Ik denk niet dat MBO die uitdaging biedt (...) universitair kan, zodat hij iets meer vrijheid heeft in zijn keuzes en meer zijn eigen pad kan volgen (...) hoe lager je komt hoe meer alles voor je wordt bedacht zeg maar” (respondent 7, Heerenveen).

13,9% vindt het prima dat het kind na de VMBO-opleiding stopt met leren.

Tabel 9: Wens minimale opleiding kind

VMBO basis- of kaderberoepsgerichte leerweg	13,9 %
VMBO gemengde of theoretische leerweg	22,2 %
HAVO	12,2 %
VWO	1,3 %
MBO	33,9 %
HBO	14,3 %
Universiteit	0,4 %
Geen mening	1,7 %
Totaal	100 %

Tabel 10: Opleiding Respondent

Lager beroepsonderwijs/Vmbo basis- of kaderberoepsgericht	6,2 %
Middelbaar beroepsonderwijs (MBO)	43,6 %
Hoger beroepsonderwijs (HBO)	26,2 %
(M)ULO/MAVO/VMBO gemengde en theoretische leerweg	4,9 %
HBS/HAVO	8,4 %
VWO/Atheneum/Gymnasium	2,2 %
WO/Universiteit	4,0 %
Anders	4,4 %
Total	100 %

H3 | Resultaten in bredere context

In dit hoofdstuk beantwoorden we de laatste onderzoeksvraag, door in te gaan op een bredere context van ontwikkelingen, die van invloed zijn op het toekomstige voortgezet onderwijs en de bereikbaarheid ervan in Fryslân.

Onderzoeksvraag 6: Bevolkingsdaling en ontgroening

“Zouden ontwikkelingen als bevolkingsdaling en ontgroening, en diens gevolge mogelijk sluiting van kleinere locaties voor voortgezet onderwijs in de regio, van invloed kunnen zijn op schoolkeuze, en zo ja, welke rol speelt het OV-aanbod daar volgens u in?”

De meeste leerlingen en ouders maken een keuze op basis van het onderwijsaanbod van dat moment. Naar verwachting zijn de meeste ouders of kinderen niet op de hoogte van geplande sluitingen.

De afwegingen en uiteindelijke schoolkeuzes van toekomstige middelbare scholieren zou in de toekomst wel anders kunnen verlopen.

In het komende decennium zal het aantal leerlingen in het voortgezet onderwijs flink gaan afnemen. De leerlingendaling die in het lager onderwijs al tot een jarenlange trend van (kleine) schoolsluitingen heeft geleid, zet zich dan voort in het voortgezet onderwijs. Hierdoor komen middelbare schoollocaties onder druk te staan met mogelijke sluiting als gevolg, waardoor met name leerlingen die op het platteland wonen grotere afstanden moeten overbruggen. Voor hun schoolkeuze zullen ze zich dan ofwel richten op de (beperkte) middelbare schoollocaties in de nabijheid, ofwel op meerdere scholen op een iets grotere afstand die ze dan met OV, e-bike of anderszins moeten overbruggen.

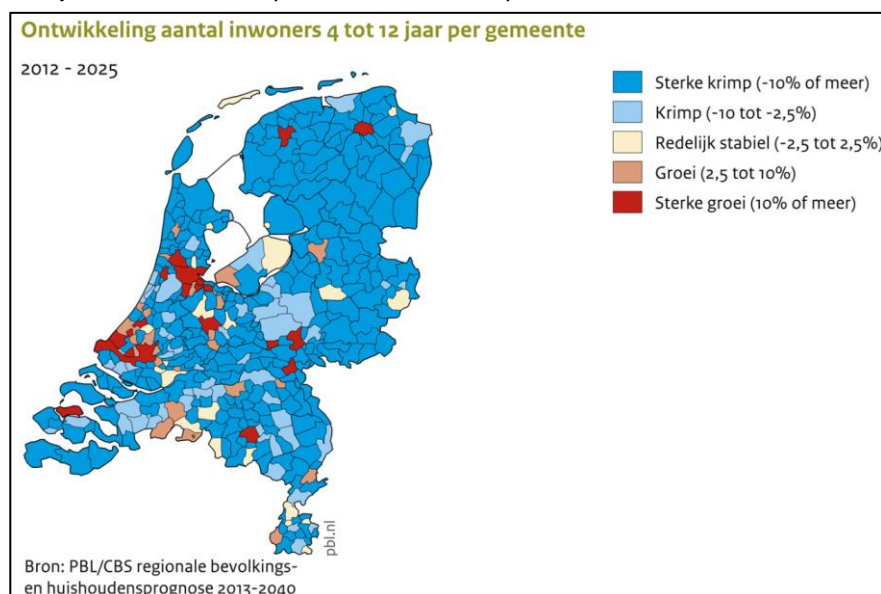
Naast de te verwachten leerlingendaling (ontgroening) in onderzoeksvraag 6, zijn meerdere ontwikkelingen relevant voor het toekomstig middelbaar onderwijs in Fryslân. We beschrijven daarom kort verschillende (beleids-)ontwikkelingen die van invloed zijn op de situatie in de nabije toekomst:

1. Demografische krimp en leerlingendaling
2. Inspelen op krimp in voortgezet onderwijs
3. Technologische ontwikkelingen en toepassingen
4. Sociaal-economische ontwikkeling van het platteland

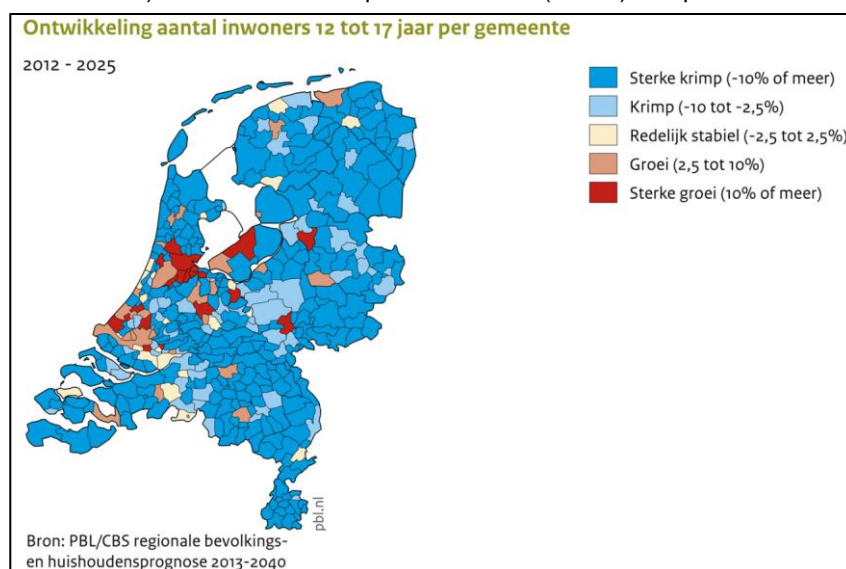
Op dit moment is nog niet te bepalen hoe de interferentie tussen de ontwikkelingen zal uitpakken. Wel geeft het aanknopingspunten voor vervolgonderzoek en beleidsopgaven, die we in het laatste hoofdstuk benoemen.

3.1 Demografische krimp en leerlingendaling

De prognoses voor het aantal basisschoolleerlingen (4 tot 12 jarigen) tot 2025 voorspellen een ongelijke verdeling tussen stedelijk en landelijk gebied (zie onderstaande kaart). In Fryslân laat alleen Leeuwarden een sterke groei zien, terwijl in de rest van de provincie sterke krimp verwacht wordt.

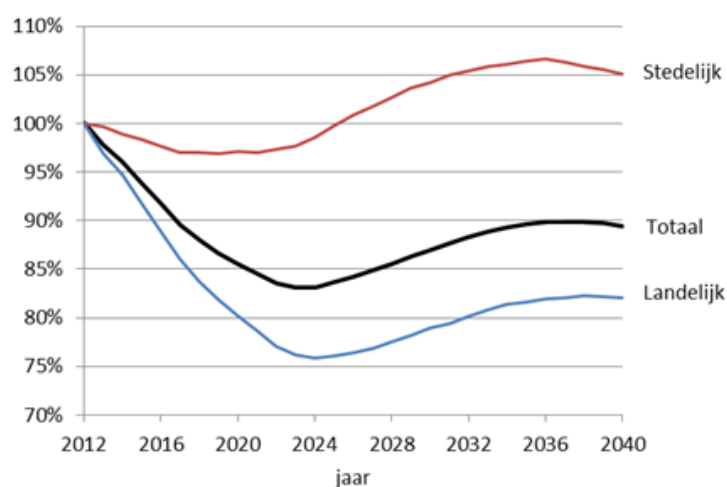
Voor middelbare scholen is de ontwikkeling van met name de leeftijdsgroep 12 tot 17 jarigen relevant. Ook daar is een ongelijk patroon te zien, maar de verschillen tussen stad en platteland zijn hier iets minder groot dan bij de 4-12 jarigen. In Fryslân wordt voor Leeuwarden een duidelijke groei verwacht en voor een tweetal gemeenten een stabiele ontwikkeling (Ferwerderadiel en Lemsterland). In de rest van de provincie wordt (sterke) krimp verwacht.

Bron: <http://www.pbl.nl/themasites/regionale-bevolkingsprognose/prognoses-in-beeld/bevolking-schoollaande-leeftijden>

Onderzoek van Hans Elshof (NIDI en RUG) toont aan dat toekomstige leerlingendaling vrijwel uitsluitend een plattelandsprobleem is. Hij beschrijft in zijn NIDI-Webartikel “Sterke daling van leerlingen in het basisscholen in landelijk gebied” [www.nidi.nl/nidi-webart-2014-01] dat de ontwikkeling van het aantal kinderen van 4 tot en met 11 jaar in het landelijk gebied met 22 procent zal dalen tot 2022, terwijl in het stedelijk gebied geen daling voorkomt. Dit heeft gevolgen voor het toekomstige voortgezet onderwijs.

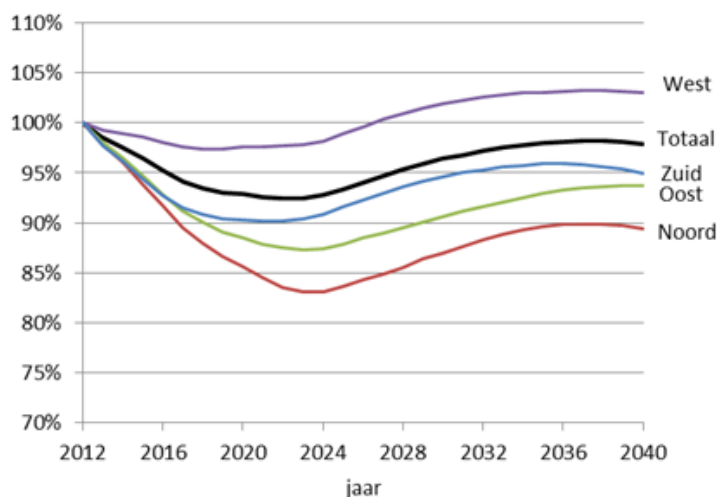
Ontwikkeling van het aantal kinderen in de leeftijdsgroep 4 tot en met 11 jaar in Noord-Nederland naar stedelijkheid, 2012-2040 (Bron: Elshof, 2014)

De dip van 2022 maakt onderdeel uit van een trend waarin zich in het aantal basisschoolleerlingen een golvende bewegingen voordoet. De oorzaak hiervoor ligt bij de naoorlogse babyboom en de na-ijleffecten daarvan. Op dit moment zitten we midden in de daling die in feite een weerspiegeling is van de periode na de babyboom. Rond 2020 zullen de kleinkinderen van de babyboom-generatie langzaam in de vruchtbare leeftijd komen, wat dan weer een stijging van het aantal leerlingen tot gevolg zal hebben in zowel landelijk als stedelijk gebied.

De klap van de leerlingendaling komt het hardste aan in het landelijk gebied, omdat jongeren al jaren van het platteland naar de stad trekken en hun kinderen dus ook elders krijgen. De daling van het aantal kinderen van 4 tot en met 11 jaar is daardoor niet gelijk over de regio's verdeeld. Noord-Nederland krijgt te maken met een zeer forse leerlingendaling, terwijl in West-Nederland er nauwelijks sprake is van een daling (zie kaart op volgende pagina). In de context van dit onderzoek valt alleen Leeuwarden onder “stedelijk”, de rest van de provincie Fryslân onder “landelijk”.

Ontwikkeling van het aantal kinderen in de leeftijdsgroep 4 tot en met 11 jaar per landsdeel, 2012-2040

3.2 Inspelen op krimp in voortgezet onderwijs

Het middelbare onderwijs in Fryslân heeft al ingrijpende ontwikkelingen doorgemaakt. De scholen hebben een fusieslag gemaakt en zijn uitgegroeid tot veelal grote regionale scholengemeenschappen. Dit maakt de scholen minder direct gevoelig voor dalende schoolbudgetten, maar op termijn lijkt sluiting van schoollocaties niet uitgesloten. Het zal in eerste instantie waarschijnlijk vooral gevolgen voor de kleinere locaties voor voortgezet onderwijs met tussen de 100 en de 500 leerlingen. De voorspelde afname van het aantal Friese middelbare school leerlingen kan dus grote gevolgen hebben.

Bron: www.vanmeernaarbeter.nl.

Om in een dunbevolkte gebieden van Fryslân toch kwalitatief goed onderwijs te bieden en ook om bijvoorbeeld soepele doorstroom tussen onderwijsniveaus op verschillende locaties mogelijk te maken, hebben Friese VO scholen al dakpanstructuren, combinatiebrugklassen en satellietlocaties opgezet.

De provincie Fryslân, de vereniging Friese gemeenten, vertegenwoordigers van de koepels primair en voortgezet onderwijs en Partoer werken intensief samen op het gebied van “Krimp en onderwijs”. In het project “Anticiperen op krimp” worden prognoses gemaakt van leerlingenpopulaties in het voortgezet onderwijs en denominaties bekeken met het oog op duurzame spreiding van voortgezet onderwijs. *bron: <http://www.fryslan.frl/15339/provinciale-rol-in-krimpaanpak>*

In Fryslân werken VO scholen ook al samen om in te spelen op toekomstige ontwikkelingen, zo blijkt uit beleidsonderzoek van Regioplan i.o.v. de VO-raad. *(bron: Regioplan, Samenwerking in het voortgezet onderwijs, beschrijving van acht praktijkvoorbeelden, Amsterdam, april 2015).*

Bijvoorbeeld in Regionaal Plan Onderwijsvoorzieningen (RPO) Noordoost Fryslân werken de VO besturen aan sluitende afspraken over de instandhouding van een toegankelijk, breed en gevarieerd onderwijsaanbod in het voortgezet onderwijs in de betrokken gemeenten. Alle onderwijsinstellingen voor het voortgezet onderwijs in de gemeenten Achtkarspelen, Dantumadiel, Dongeradeel, Ferwerderadiel, Kollumerland c.a., Ameland en Schiermonnikoog zijn betrokken. Het RPO is per 1 augustus 2015 in werking getreden en heeft een looptijd van vijf jaar.

Een ander voorbeeld zijn OSG Singelland en CSG Lauwers College die ervaring hebben opgedaan met de aanpak van leerlingenkrimp. Ze werken al sinds 2008 samen in de proeftuin Surhuisterveen. Ze zochten een pragmatische oplossing om het onderwijsaanbod in stand te kunnen houden, de verdere verschraving van de keuze voor de leerlingen tegen te gaan en de kwaliteit van het onderwijs op niveau te houden. Deze problemen deden zich met name voor bij de praktische leerwegen van het vmbo. Stapsgewijs is de samenwerking geïntensiveerd. Met ingang van het 2011-2012 is voor leerlingen met havo-potentie een havo-route opgezet. Leerlingen kunnen de eerste drie jaar van de havo in Surhuisterveen volgen en dan overstappen naar de bovenbouw in Buitenpost of Drachten. De afspraken over de proeftuin Surhuisterveen zijn vastgelegd in een koersdocument (17 februari 2011). Momenteel wordt er gewerkt aan formalisering van de huidige situatie.

In Noordoost-Fryslân hebben het Dockinga College, het Lauwers College en De Saad een gezamenlijke aanvraag gedaan voor een procesbegeleider krimp, die gehonoreerd is door OCW. Hetzelfde geldt voor het gebied Heerenveen/De Friese Meren (Sevenwolden/Bornego).

De rijksregeling voor het aanstellen van een procesbegeleider krimp kent in december 2015 nog een laatste tender, waardoor waarschijnlijk nog enkele Friese procesbegeleiders ingezet kunnen worden.

Staatssecretaris Dekker van Onderwijs vindt dat scholen in het voortgezet onderwijs meer moeten gaan samenwerken om de gevolgen van krimp op te vangen. Hij gaat regels aanpassen zodat samenwerking voor scholen makkelijker wordt, en concurrentie tussen scholen voorkomen wordt. (*Bron: NOS, <http://www.leerlingendaling.nl/actueel/dekker-scholen-moeten-nu-actiekomen>, geplaatst: 4 september 2015*)

De verruimde onderwijswetgeving is vooral relevant voor Noordoost Fryslân. Zeven schoolbesturen met verschillende locaties in dit gebied willen samenwerken om zo het brede onderwijsaanbod binnen de bovenbouw van het VMBO (dat gaat van VMBO BB, KB, GL en TL) in stand te houden. Ook voor het aanbod van de profielen in het havo en het vwo willen de schoolbesturen de samenwerking met elkaar zoeken om het uitgangspunt "ergens in de regio kan de leerling het profiel van zijn/haar keuzen kiezen" mogelijk te maken.

Voor de scholen is het voordeel dat er geen schoolfusie hoeft plaats te vinden. Overigens zullen de grote scholengemeenschappen naar verwachting niet willen fuseren alleen omwille van het openhouden van kleinere locaties.

Het Ministerie stuurt in het algemeen aan op brede gemeenschappen (zoals speciaal onderwijs geïntegreerd in reguliere onderwijs). Maar een aantal experimenten (zoals in Maastricht) lijken een gegarandeerd aanbod van onderwijs op te leveren door bundeling van schooltypes op één plek (bijv. VWO school, HAVO school en VMBO school apart van elkaar) die dan meer leerlingen heeft en beter bestand is tegen veranderingen. Dat krijgt nu prioriteit boven brede scholengemeenschappen. (Bron: NOS, <http://www.leerlingendaling.nl/actueel/dekker-scholen-moeten-nu-actie-komen>, geplaatst: 4 september 2015). In landelijk gebied maakt dit het belang van bereikbaarheid (OV) groter.

3.3 Technische ontwikkelingen en toepassingen

Technische ontwikkelingen, zoals de e-bike en digitale informatie-uitwisseling tussen leerling en school, kunnen lange reisafstanden tussen huis en school wel enigszins verzachten. Met name in de winter is adequaat OV-aanbod en bijvoorbeeld een eigen “carpool/taxi dienst” door ouders een welkome aanvulling.

De ontwikkeling van fietsen met een elektrische hulpmotor (Pedelec met alleen trapondersteuning, of E-bikes die ook zonder zelf te trappen door elektriciteit kunnen rijden) vergroten de actieradius. Van oorsprong waren de elektrische fietsen bedoeld als 'fietsondersteuning voor ouderen', maar middelbare scholieren kunnen hiermee ook grotere afstanden naar school overbruggen.

In meerdere Nederlandse provincies organiseren fabrikanten en scholen proeven om elektrische fietsen te testen als vervanging voor het regionale

busverkeer. Bijvoorbeeld de provincie Gelderland en fietsproducent Sparta laten twintig leerlingen uit het landelijk gebied tien weken lang testen of de elektrische fiets bevalt.

Elektrische fietsen zijn snel en flexibeler, en gezonder dan de regiobus of scooter. Bij een kostenafweging tussen een elektrische fiets of bus spelen de aanschaffkosten en terugverdiëntijd (hoeveel jaar gaat de leerling nog naar school?) een rol.

In 2013 rapporteerde het kenniscentrum Fietsberaad nog dat hooguit 1 procent van de e-bikegebruikers jonger was dan 46. Maar vooral in krimpregio's en in de polder wint de elektrische fiets snel aan populariteit onder jeugdigen, zien de Fietzersbond en de ANWB bij lokale verkopers. Fietsfabrikanten komen met kleurrijke modellen en een jonger design, want de jeugd moet wel overtuigd worden dat elektrische fietsen hip kunnen zijn. *(bron: De Volkskrant, 21 oktober 2015)*

Maar bij slecht weer zijn elektrische fietsen niet aantrekkelijk voor leerlingen die grote afstanden naar school moeten overbruggen. Bij ijzel is ook de elektrische fiets gevaarlijk, en zonder eigen inspanning vinden sommige scholieren het te koud op een elektrische fiets. *(bron: De Volkskrant, 21 oktober 2015)*

Dan is een carpool/taxi dienst door ouders een goede oplossing. De school zou hierin kunnen faciliteren door inzichtelijk te maken waar leerlingen wonen en door een (digitaal) platform te bieden waar ouders elkaar kunnen benaderen voor carpoolafspraken.

Scholen en ouders zouden ook bijvoorbeeld, gesteund door gemeenten en provincie, kleine busjes kunnen laten rijden, die heel gericht leerlingen ophalen en thuisbrengen, bijvoorbeeld wisselend per periode met een bepaald lesrooster. In combinatie met nieuwe technologieën (zoals apps voor smartphones) moet het ook mogelijk zijn om voldoende flexibiliteit in te bouwen zodat de klanten goed bediend worden (bij lesuitval via een app melding maken dat 6 leerlingen een uur eerder klaar zijn).

Wellicht kan hierbij aangesloten worden op het onlangs in Fryslân geïntroduceerde Samobiel, een concept dat zich in Zweden al bewezen heeft en waarbij inwoners het heft in eigen handen krijgen om het OV aanbod aan te vullen *(Bron: <http://www.verkeersnet.nl/16550/samobiel-nieuwe-vervoersoplossing-voor-dorpen/>)*

Voor digitaal onderwijs (bijvoorbeeld in de vorm van (instructie) films en uitleg, digitale informatie-uitwisseling over lesrooster en resultaten) zijn goede internetverbindingen een belangrijke voorwaarde. De provincie Fryslân erkent hoogwaardig (glasvezel)breedband ook als belangrijke factor voor het veiligstellen van de leefbaarheid en het bevorderen van de economische ontwikkeling van het platteland. Met een Breedbandloket en Breedbandfonds ondersteunt de provincie de aanleg van een netwerk voor snel internet in de buitengebieden van Fryslân waar nog geen kabel- of glasvezelaansluiting aanwezig is (de zogenoemde 'witte gebieden') (*Bron: website provincie Fryslân*).

3.4 Sociaal-economische ontwikkeling van het platteland

In dit onderzoek stonden de grote afstanden op het platteland het meest centraal als het ging om sociaal-economische factoren die van invloed zijn op de schoolkeuzes. De sociaal-economische situatie op het Friese platteland kenmerkt zich door een ijlere ruimtelijke structuur met minder voorzieningen per inwoner dan in stedelijke gebieden.

Uit literatuur op het niveau van geheel Nederland blijkt dat verbanden zijn aangetoond tussen het dunnerbevolkte platteland met factoren zoals kwaliteit van het onderwijs, opleidingsniveau, intergenerationele overdracht, aspiratieniveau van ouders en leerkrachten op het platteland, selectieve migratie en laag aanbod van hooggekwalificeerd werk (bronnen: Dorpenmonitor 2013, Vogels 2006, De Jong et al. 2006; Van Nimwegen en Heering 2009; Feijten en Visser 2005; Van Huis en Wobma 2010, Van Dam et al. 2003, Gesthuizen 2006, Herweijer 2010, Inspectie van het Onderwijs 2010, Jepna et al. 2006; Vogels en Bronneman-Helmers 2003). De verbanden zijn soms zwak, soms sterke en niet altijd oorzakelijk. Het lijkt om een zichzelf in stand houdend systeem te gaan.

Wij hebben daarom geen direct onderzoek verricht naar dit complexe geheel van factoren en hun invloed op schoolprestaties, schoolkeuzeadvies en werkelijk gevolgd middelbare schoolniveau. Wel kwamen in de enquête en interviews (zie paragraaf 2.2) deze en gerelateerde aspecten naar voren, in relatie tot een door het kind lager gevolgd onderwijsniveau dan verwacht op basis van de citoscores.

De *toekomstige* sociaal-economische situatie op het Friese platteland wordt bepaald door het hierboven benoemde "zichzelf in stand houdende systeem", de doorgaande ontwikkeling van krimp, de reactie daarop in beleid (waarbij het oorspronkelijke provinciale beleid voor demografische ontwikkelingen "Fan mear nei Better" overeind blijft (*bron: <http://www.fryslan.frl/15339/provinciale-rol-in-krimpaanpak/>*), en economische ontwikkelingen van de private sector en van buiten af.

H4 | Beleidsopgaven en oplossingsrichtingen

In dit hoofdstuk beschrijven we onze conclusies: de bevindingen en aanbevelingen die betrekking hebben op gerelateerde (technologische) ontwikkelingen plattelandsontwikkeling en krimp.

De onderzoeksvragen kunnen we als volgt kort beantwoorden:

1. In Fryslân is vaker dan landelijk sprake van een lager niveau van de gekozen opleiding in het voortgezet onderwijs t.o.v. het basisschooladvies.
2. Op het platteland van Fryslân wordt gemiddeld *vaker* een lager voortgezet onderwijs niveau t.o.v. de citotoets gevolgd dan in het stedelijk gebied.
3. Verschillen in het gevolgde middelbaar onderwijsniveau vertonen *geen* (causaal) verband met het OV aanbod.
4. Het openbaar vervoer maakt ondergeschikt onderdeel uit van de motivering voor schoolkeuze van ouders wiens kinderen een lager onderwijsniveau volgen dan het cito-advies.. De meeste middelbare scholieren gaan op de fiets (of op de brommer of te voet) naar school, ook als ze grotere afstanden moeten overbruggen. Naarmate de afstand tot de school groter wordt, neemt het belang van OV wel toe in de motivering voor de schoolkeuze (maar het blijft ondergeschikt aan andere motieven).
5. Ouders geven aan dat de kwaliteit van de school, de opleidingsrichting, een goede en veilige fietsverbinding en de omvang van de school de belangrijkste motieven zijn voor de schoolkeuze. Daarnaast blijkt dat de persoonlijke situatie van het kind een zeer belangrijke motivering voor de keuze voor een lager niveau dan het schooladvies. Hierbij gaat het om het kiezen van een school die bij het karakter en het doen en laten van het kind past.
6. Ontwikkelingen als bevolkingsdaling en ontgroening, en dientengevolge mogelijk sluiting van kleinere locaties voor voortgezet onderwijs in de regio, zijn op dit moment nog niet van invloed op de middelbare schoolkeuze.

Onze bevindingen uit de databewerking, enquête en diepte-interviews en ook onze beknopte scan van gerelateerde ontwikkelingen leveren ook andere relevante informatie op, die samen een omschrijving vormen van de opgaven waar de provincie Fryslân de komende jaren voor staat en de aanknopingspunten voor vervolgacties.

Wij adviseren om de opgaven en mogelijke oplossingsrichtingen op een zo integraal mogelijke manier op te pakken. In de ijle structuur van het platteland kan dit tot mogelijk succes leiden, waar een sectorale aanpak onvoldoende

oplevert. Een combinatie van de oplossingen blijkt in de praktijk ook meestal effectiever te zijn dan verschillende sectorale (beleids)ingrepen naast elkaar. Dit sluit goed aan bij de op te stellen provinciale omgevingsvisie, waarin integratie van provinciale beleidsvisies en van uitvoering centraal staat. Dit onderzoek kan in die zin een bescheiden bouwsteen voor de omgevingsvisie vormen.

Beleidsopgaven

- Bevolkingsdaling en ontgroening zetten door in Fryslân, een leerlingendaling in het voortgezet onderwijs is op korte termijn aan de orde.
- Sluiting van kleinere locaties voor voortgezet onderwijs in de regio zijn dan mogelijk aan de orde, met gevolgen zowel in termen van kwaliteit en bereikbaarheid van het onderwijs als in termen van leegstand en herbestemming.
- Het merendeel van de middelbare scholieren maakt gebruik van de fiets. Een goede en veilige fietsverbinding wordt (veel) belangrijker gevonden dan een goede OV verbinding.
- Het OV aanbod vormt nu geen belemmering voor scholieren om naar school te gaan, maar dit betekent niet dat het in de toekomst ook geen belemmering vormt wanneer de reisafstand toeneemt als gevolg van mogelijke sluitingen.
- Een efficiënt OV netwerk in stand houden in een krimpend gebied vormt een extra uitdaging.

Oplossingsrichtingen:

- Nauwlettend de leerlingenprognoses volgen om de omvang en nauwkeurige lokalisering van opgaven in beeld te krijgen (door provincie i.s.m. ministerie van OCW).
- Verder gaan met (onderwijs)oplossingen zoals die in Friese regio's (NO Fryslân, Friese Meren/Heerenveen, Surhuisterveen) en pilots worden uitgetoetst en andere toekomstbestendige oplossingen bedenken en uitproberen (door schoolbesturen i.s.m. provincie en ministerie van OCW).
- ICT toepassingen in het (voortgezet) onderwijs volgen (in Europa bijv. Scandinavië en binnen NL) en toepassing daarvan in Fryslân stimuleren (door schoolbesturen i.s.m. provincie en ministerie van OCW).
- Technologische ontwikkelingen blijven volgen m.b.t. afstandsoverbrugging (zoals nu bijvoorbeeld Samobiel al in Fryslân geïntroduceerd is).
- Verder ontwikkelen van "krimpproof vervoer" op het platteland door een goede aansluiting te creëren van de "dikke lijnen van het openbaar vervoer" naar kleine vervoereenheden, fietsen en carpoolen (Digitale Duim) in de meest dunbevolkte gebieden. Ook initiatieven met vrijwilligers (bijvoorbeeld Skewiel Mobiel en Omnibus Burdaard) stimuleren.
- (Blijven) investeren in veilige fietspaden waarbij rekening wordt gehouden met e-bikes.

- (Blijven) investeren in ICT infrastructuur (breedband, glasvezel) in met name de dunbevolkte gebieden.
- Aanbieden van kleinschalige vraagafhankelijke vormen van openbaar vervoer in met name de buitengebieden en die afgestemd zijn op schooltijden (provincie, scholen), in aanvulling op de “dikkere OV lijnen”.
- Faciliteren van ouders en leerlingen om carpooldiensten op te zetten (bijv. online carpoolplatform, app voor smartphone, etc.) (scholen, provincie).
- Faciliteren van leerlingen om wachttijd voor het OV te overbruggen, bijv. door op school huiswerkbegeleiding aan te bieden (scholen).
- Benut de vitaliteit op het platteland (van ouders en leerlingen en scholen). Faciliteer vrijwilligersnetwerken om zodoende nieuwe ontwikkelingen op te kunnen vangen voor scholieren.
- Benut de oplossingsgerichte denkkraft van Kennisnetwerk Krimp Noord Nederland (KKNN) en van het Nederlandse en internationale netwerk platteland (European Network for Rural development) en andere krimp netwerken.

Bijlagen

Bijlage 1	Vragenlijst van de enquête
Bijlage 2	Topiclijst voor diepte-interviews

B1 | Vragenlijst enquête

Bereikbaarheid van de school

1. Waar woont u?

plaatsnaam:

.....

postcode (cijfer en lettercombinatie) _ _ _ _ _

2. Welke opleiding volgt uw kind (uit leerjaar 3) nu?

- ☐ VMBO basis- of kaderberoepsgerichte leerweg
- ☐ VMBO gemengde of theoretische leerweg
- ☐ HAVO
- ☐ VWO
- ☐ MBO
- ☐ HBO
- ☐ Universiteit
- ☐ Anders, nl (bijvoorbeeld tijdelijk gestopt)

Naam van de school:

Plaats van de school:

3. Wat is de afstand tussen uw huis en de school van uw kind?

- ☐ 0 tot 5 km
- ☐ 6 tot 10 km
- ☐ 11 tot 15 km
- ☐ 16 tot 20 km
- ☐ >20 km

4. Hoe gaat uw kind meestal naar school?

Kies het vervoermiddel waarmee de grootste afstand wordt afgelegd.

In de wintermaanden:

In de zomermaanden:

☐ Lopend	☐ Lopend
☐ Fiets / bromfiets / scooter	☐ Fiets / bromfiets / scooter
☐ Bus	☐ Bus
☐ Trein	☐ Trein
☐ Auto (gebracht)	☐ Auto (gebracht)
☐ Overig, nl.....	☐ Overig, nl.....

5. In welke frequentie is er openbaar vervoer vanuit uw woonplaats/huis naar de school?

In de ochtendspits : keer per uur

Overdag (buiten de spits) : keer per uur

Na schooltijd ('s middags) : keer per uur

- ☐ er is alleen vervoer op afroep (bijv. belbus)
- ☐ er is vervoer door de school geregeld
- ☐ er is geen openbaar vervoer beschikbaar (ga door naar vraag 7)
- ☐ weet ik niet

6. Hoe lang is uw kind van deur tot deur onderweg als het met OV reist?

- ☐ 0 tot 15 min
- ☐ 16 tot 30 min
- ☐ 31 tot 45 min
- ☐ 46 tot 60 min
- ☐ Meer dan 60 min
- ☐ Weet ik niet/niet van toepassing

7. Wat vindt u van de bereikbaarheid van de school met het openbaar vervoer (OV)?

- ☐ Zeer goed bereikbaar
- ☐ Goed bereikbaar
- ☐ Neutraal
- ☐ Slecht bereikbaar
- ☐ Zeer slecht bereikbaar
- ☐ Geen mening

Schoolkeuze

8. In welke mate hebben de volgende factoren de keuze voor de huidige school destijds beïnvloed?

Kruis s.v.p. aan wat van toepassing is.

	heel belangrijk	belangrij k	neutraal	onbelang- rijk	heel onbelangrijk
Kwaliteit van de school					
Omvang van de school					
Lesaanbod / opleidingsrichting					
Vrienden op dezelfde school					
Afstand tot de school					

Meereizen met broers/zussen/ouders					
OV-bereikbaarheid					
Beschikbaarheid goede en veilige fietsverbinding					
Denominatie (levensbeschouwelijke visie of religieuze overtuiging van de school)					
Onderwijsmethode (bijv. montessori, dalton, jenaplan, vrije school, traditioneel)					
Bekendheid van de school bij (een van de) ouders, omdat deze zelf ook op die school heeft gezeten					
Overig, nl.					

9. Is de bereikbaarheid van de school per OV van doorslaggevend belang geweest bij de schoolkeuze?

- ☐ Ja
- ☐ Nee

Kunt u hier een toelichting bij geven?

.....

10. Zou u voor een andere school hebben gekozen als die met het OV beter bereikbaar zou zijn geweest?

- ☐ Ja, nl. (naam school en onderwijsniveau noemen)
- ☐ Nee

Verbeterpunten voor openbaar vervoer

11. In welke mate zouden de volgende aspecten het OV naar de school aantrekkelijker maken?

Kruis s.v.p. aan wat van toepassing is.

	heel belangrijk	belangrijk	neutraal	onbelangrijk	heel onbelangrijk
Hogere frequentie openbaar vervoer					
Lagere kosten					

openbaar vervoer					
Minder reistijd					
Minder overstappen					
Anders, nl.	<p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>				
☐ geen mening / niet van toepassing					

Toekomstplannen

12. Welke opleiding wilt u dat uw kind (uit leerjaar 3) minimaal afmaakt?
- ☐ VMBO basis- of kaderberoepsgerichte leerweg
 - ☐ VMBO gemengde of theoretische leerweg
 - ☐ HAVO
 - ☐ VWO
 - ☐ MBO
 - ☐ HBO
 - ☐ Universiteit
 - ☐ Geen mening
13. Hoe denkt u op dit moment over de toekomstplannen van uw kind na het voortgezet onderwijs?
(meerdere antwoorden mogelijk)
- ☐ Gaat vervolgonderwijs volgen binnen Fryslân (praktijkonderwijs of MBO)
 - ☐ Gaat vervolgonderwijs volgen binnen Fryslân (HBO)
 - ☐ Gaat vervolgonderwijs volgen buiten Fryslân (MBO, HBO, WO)
 - ☐ Gaat werken in Fryslân
 - ☐ Gaat werken buiten Fryslân
 - ☐ Gaat werken, studeren of reizen in het buitenland
 - ☐ Nog niet duidelijk
 - ☐ Anders, nl

Tot slot wat gegevens over u zelf:

14. Beschikt uw huishouden over een auto?
Zo ja, om hoeveel auto's gaat het?

15. Heeft iemand in uw huishouden een geldig rijbewijs?

Zo ja, hoeveel rijbewijzen zijn er?

16. Hoe oud bent u? jaar

17. Welke opleiding heeft u gevolgd?

- ☐ VMBO basis- of kaderberoepsgerichte leerweg
- ☐ VMBO gemengde of theoretische leerweg
- ☐ HAVO
- ☐ VWO
- ☐ MBO
- ☐ HBO
- ☐ Universiteit
- ☐ Anders, nl (bijvoorbeeld voortijdig gestopt)

Naam van de school:

Plaats van de school:

18. Wat is uw huidige beroep?

.....
.....

19. Heeft u nog opmerkingen of suggesties?

.....
.....
.....
.....
.....
.....

Als dank voor het invullen van deze enquête, maakt u **kans op een van de tien koptelefoon van het merk Beats by Dre**. Daarvoor moet u dan wel hieronder uw contactgegevens achterlaten.

Naam:

Adres:

Woonplaats:

Telefoon:

E-mailadres:

20. De provincie wil na de zomervakantie (augustus / september 2015) ook nog circa 20 mensen selecteren voor een diepte-interview. Hiermee wil de provincie meer inzicht krijgen in onderliggende motieven en afwegingen. De 20 geselecteerde mensen ontvangen als dank een cadeaubon ter waarde van 50 euro.

Zou u aan een diepte-interview willen meewerken en wilt u in aanmerking komen om door de provincie te worden geselecteerd?

- ☐ Ja (hiervoor is het van belang dat u uw contactgegevens hierboven invult!)
- ☐ Nee

Bedankt voor het invullen van deze vragenlijst!

B2 | Topiclijst interviews

Topiclijst interview (ouders)

M.b.t. schoolkeuze/OV

- **Hoe kwam het schooladvies tot stand, op de basisschool van uw kind? (niveau)**
 - Type advies (Cito, leerkrachten – wat is doorslaggevend)? (niveau)
 - Welk advies gekregen? Wat volgt het nu? Verschil? Waarom?
 - Had u het idee dat het schooladvies paste bij het kind; klopte het? Was u het eens met het advies?
 - Of heeft u uw keuze naar eigen inzicht anders gemaakt (voor zover mogelijk)?
 - Overlegde u met andere ouders van kinderen uit groep 8?
 - Hoe was de sfeer, wat deden anderen, heeft dat uw keuze beïnvloed?
 - Overlegde u met familie, vrienden? Ook: wat was de houding?
 - Schooladviezen over het algemeen hoog of laag op die school?
 - Tevreden met prestaties van uw kind? (niveau)
- Heeft u uw kind destijds laten meebeslissen over de schoolkeuze? (niveau en locatie)
- Wat gedaan bij schoolkeuze? Voorlichtingsavonden? (locatie)
- Ook andere scholen bezocht dan o.b.v. niveau-advies? Waarom wel niet?
- Wat wilde uw kind?
- Welk niveau zit het kind nu en hoe gaat dat?
- **Topics vraag 20: wat is nou écht belangrijk bij het kiezen van een school? (Niveau en locatie)**
- **Topics vraag 30: Wat mist u bij de OV-verbinding tussen uw huis en de school van uw kind?**
- Indien de OV-verbinding beter zou zijn geweest, zou uw kind naar verwachting ook vaker met de bus/trein naar school gaan?
Vraag stellen wanneer is aangegeven dat de huidige OV-verbinding slecht is.

M.b.t. toekomstplannen

- **Zou u graag zien dat uw kind na de huidige opleiding, nog een opleiding volgt?**
Hoe en waar ziet u de toekomst van uw kind? Hier in de buurt, of verder weg?
Wel of niet het huis uit gaan?
Doorleren of liever zo snel mogelijk aan het werk?
Wat voor type kind is het en hoe probeert u daarop in te spelen?
Stimuleert u doorstuderen?
Waarom wel/niet doorstuderen of wel/niet werken?
- **Is de opleiding die u (of uw partner) heeft afgerond, van invloed geweest op de schoolkeuze van uw kind?**
Hield u vroeger zelf van 'leren'?
Wilde u vroeger zelf graag doorstuderen?
Waarom wel/niet (gedaan)?
- **Is het beroep dat u destijds uitoefende van invloed geweest op de schoolkeuze van uw kind?**

M.b.t. persoonlijke situatie

- **Welk schooladvies heeft u zelf gekregen op de middelbare school?**
- **Wat doet u op dit moment voor werk? Ambities? Nog verder leren?**
Andere functie ambiëren?
- **Waar bent u geboren en opgegroeid? En familieleden?**
- **Waar is uw partner geboren en opgegroeid? En familieleden?**
- **Wat doen familieleden, broers zussen etc. qua opleiding?**

Topiclijst interview (kind)

M.b.t schoolkeuze/OV

- **Wat herinner je je nog van hoe je in groep 8 je middelbare school hebt gekozen?**
Weet je nog iets van de Cito-toets? Was je zenuwachtig?
Waren jullie daar toen erg mee bezig in de klas?
Het niveau dat eruit kwam, had je dat verwacht? Had je liever iets anders gewild?
- **Heb je destijds (voor je gevoel) mogen meebeslissen over je eigen schoolkeuze?**
Dacht jij er hetzelfde over als je ouders? Zo nee, hoe ging dat? (wie kreeg z'n zin?)
- **Zit je op dit moment op de school waar je graag op zou willen zitten?**
Topics vraag 20: Wat vond jij nou belangrijk voor de school?
Hoe vond je dat je ouders met de schoolkeuze omgingen?
Zo nee: op welke school zou je graag willen zitten?
Verschilt het niveau van deze school met het huidige niveau?
Welke school zijn je vrienden/vriendinnen gegaan?
- **Waarom reis je hoofdzakelijk naar school met vervoermiddel x?**
Speelt de (slechte) OV-verbinding hierin een rol.
Speelt de afstand tot de school hierin een rol.
Andere redenen?
Waarom niet met andere vervoersmiddelen? Fiets? Trein?
- **Zou je (indien mogelijk) ook met het OV naar school willen reizen? (liever dan?)**
Vraag stellen wanneer bij de eerste vraag is aangegeven dat de OV-verbinding slecht is.
- **Heeft de OV-verbinding in jouw ogen een rol gespeeld bij de schoolkeuze eind groep 8?**

M.b.t. toekomstplannen

- **Heb je al een idee over wat je later wilt worden, of welke school je hierna wilt gaan doen?**
Uitleg vragen over waarom.
Verwacht je dat je later hier in de buurt zult gaan wonen, of verder weg? Wil je hier in de buurt werken?
- **Wil je na deze opleiding, nog een opleiding volgen?**
Zo ja, weet je al wat je wilt: MBO, HBO of Universiteit?

Zo nee: waarom liever werken dan doorstuderen?
Weet je al welke opleiding je zou willen doen?

M.b.t. persoonlijke situatie

- **Ben je snel tevreden met een gehaald cijfer?**
Werk je voor een 6 of een 8?

